

Civilista, romanista a politik Robert Mayr-Harting – sto padesát let od narození

Jan Kober*

Abstrakt: Stručný článek připomíná osobnost civilisty, romanisty a politika Roberta Mayra-Hartinga, od jehož narození uplynulo roku 2024 sto padesát let. Rakouský Němec Mayr-Harting prožil dětství a mládí ve Vídni, kde také vystudoval právnickou fakultu. První univerzitní působení jej odvedlo na mladou univerzitu v Černovicích, posléze však byl povolán na právnickou fakultu německé univerzity v Praze, kde pak již zůstal vlivem okolností po dlouhá desetiletí. Od počátku kombinoval zájem o římské právo se zájmem o moderní civilní právo a tento zájem později, po první světové válce, u něho zcela převážil. Politická změna u Němců v Československu, vzniklá odstraněním jejich vazby i na ústředí politických stran ve Vídni, otevřela cestu k politické dráze některým novým tvářím, a mezi ně patřil také Mayr-Harting, působící v německé křesťansko-sociální straně, za kterou byl v Národním shromáždění v letech 1920–1939. Jako politik pochopil nevýhodu negativistické politiky Němců vůči Československu a snažil se prosazovat politiku aktivismu. Ta vyvrcholila vstupem německých ministrů do vlády roku 1926. Boj o aktivistické směřování své vlastní politické strany sváděl Mayr-Harting ve 20. letech a znovu i v letech 30. Navzdory politickému působení zůstalo za učencem odborné dílo nezanedbatelného významu, sestávající z civilněprávních a římskoprávních monografií a článků a zahrnující i soustavnou učebnici občanského práva a poznámková vydání zákonů.

Klíčová slova: Robert Mayr-Harting, Robert Mayr, občanské právo, římské právo, právní dějiny, Československo, Rakousko-Uhersko, čeští Němci, politické dějiny, národnostní menšiny, právní vzdělávání, dějiny právních profesí, životopis, meziválečné období

Úvodem

Letos 13. září se naplňuje stopadesáté výročí narození Roberta Mayra-Hartinga¹ (1874–1948), univerzitního učitele, romanisty a civilisty a zároveň – v meziválečném období – také schopného politika. Když jsem byl požádán, abych článkem připomněl výročí jeho narození, zlehka jsem se zachmuřil, neboť jsem si uvědomil, že důkladnému poznání a pochopení jeho života a díla v souvislostech předválečného i meziválečného německého a československého právního i politického života zůstáváme ještě mnohé dlužni. Přitom je Mayr-Hartingova postava bezesporu důležitá a zájem si zasluhuje. Jako jeden z mála univerzitních profesorů v Československu dosáhl druhotně² a souběžně poměrně výrazné a dlouhodobé politické dráhy – po celé období let 1920 až 1938 byl členem Národního

* Mgr. Jan Kober, LL.M., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: jan.kober@ilaw.cas.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9787-1029>. Článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO 68378122. Za podněty a připomínky děkuji Karlu Eliášovi, redakci i dvěma anonymním recenzentům.

1 Původní jméno znělo Robert Ritter von Mayr (česky: Robert rytíř z Mayrů), v kratší a běžně užívané, stažené podobě: Robert von Mayr. Ke změně jména na Mayr-Harting srov. níže v oddílu 2. Ve vztahu k učencovu jménu se lze v literatuře setkat s nepřesnostmi, k nimž ovšem přispěl i sám různými způsoby podepisování svých textů.

2 Někteří politici naopak teprve z politické funkce získávali druhotně profesury, což bylo ovšem díky osobním vazbám a politickému vlivu namnoze velmi výrazně snazší než cesta opačná. Také osudy některých jiných univerzitních profesorů, kteří se ve stejné době do parlamentní politiky proniknout bez úspěchu pokoušeli, nás přesvědčují o potřebě specifických dovedností, které Mayr-Harting zjevně měl.

shromáždění, byl ve vedení své politické strany a byl také v letech 1926–1929 ministrem, přičemž nechybělo mnoho, aby se do ministerské funkce znovu vrátil i ve 30. letech. Pomineme-li mimořádnou osobnost prvního prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka, nenalezneme mezi univerzitními profesory v politice mimo Kamila Kroftu, Franze Spinu, Josefa Šustu a Ludwiga Spiegela mnoho natolik politicky schopných osob. Domnívám se, že také jeho civilistická učebnice, přeložená shodou dobových okolností do češtiny, si našla vlivem své čtivosti (oproti méně přístupným učebnicím Jana Krčmáře) řadu českých čtenářů a působí prostřednictvím svých výtisků, kopií, skenů a posléze i mladšího přetisku v jistém menším rozsahu dodnes.³ Můžeme-li tedy volně parafrázovat Mayr-Hartingovu poznámku o všeobecném zákoníku občanském, jedná se o autora, jehož památka „nezemřela celá“ – vlivem své politické úlohy zůstává součástí „velkých“ československých politických dějin a zároveň i prostřednictvím některých svých děl zůstává čten, někdy i citován a takto i přítomen v právním životě. Co více si může autor odborného spisu a politik přát? V tomto článku nejprve zmiňuji stav životopisného výzkumu; stručně připomínám události Mayr-Hartingova mladšího života před příchodem do Prahy a před rokem 1918. Období po roce 1918 přibližuji jako prolínání čtyř rovin: roviny politické činnosti, roviny činnosti na poli právní vědy, roviny univerzitní (spojující výuku i akademické funkce) a konečně roviny organizační.

1. Stav výzkumu

Z různých příčin zůstávaly životní osudy a dílo Roberta Mayr-Hartinga dlouho bez přiměřené pozornosti. Pomineme-li v českém prostředí rozsáhlou a důležitou syntézu o politice německé pravice v meziválečném Československu od Jaroslava Césara a Bohumila Černého,⁴ která poskytla vedle jiného také pohled na Mayr-Hartingovu politickou činnost, jedním z prvních rozsáhlejších a specificky životopisných textů o Mayr-Hartingovi se stala teprve roku 1981 kapitola, stojící na pomezí vzpomínkového a odborného žánru: její autor, odborář a poslanec Hans Schütz se jako mladý muž s Mayr-Hartingem stýkal v německé křesťanskosociální straně.⁵ Vzniklo také několik slovníkových hesel⁶ různých

³ Jakkoli se jedná o pouhý autorův empirický úsudek, neopírající se o sociologická data, lze se domnívat, že tato učebnice zaplnila dlouho pocítovaný nedostatek uceleného podání občanského práva v češtině. Vyjma Jana Krčmáře nikdo z meziválečných českých civilistů úplný, soustavný výklad nenapsal: Sedláčkovu rozsáhlé zpracování zůstalo roztržem. Plán napsat a vydat novou soustavu občanského práva z pera Emila Svobody ve druhé polovině 30. let překazilo autorovo těžké onemocnění.

⁴ CÉSAR, J. – ČERNÝ, B. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Svazek I–II*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.

⁵ SCHÜTZ, H. Robert Mayr-Harting. In: SEIBT, F. (ed.). *Lebensbilder zur Geschichte der böhmischen Länder*. München – Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1981, s. 265–286.

⁶ MAROSCHECK, E. – POSNER, J. *Mayr, Robert. Österreichisches Biographisches Lexikon. Bd. 6*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975, s. 4; ANONYMUS. Mayr-Harting, Robert Ritter von. In: Sturm, H. – Seibt, F. – Lemberg, H. (eds). *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder, Bd. 2, I–M*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1984, s. 624 (nesprávně uveden šlechtický titul, zrušený roku 1918); BALLING, M. O. *Von Reval bis Bukarest. Statistisch-biographisches Handbuch der Parlamentarier der deutschen Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1919–1945. Bd. 1*. Kopenhagen: Dokumentation Verlag, 1991, s. 419; LUFT, R. Mayr-Harting, Robert Ritter von. In: *Neue Deutsche Biographie. Bd. 16*. Berlin: Duncker & Humblot, 1990, s. 570–571 (nesprávně uveden šlechtický titul, zrušený roku 1918, nikoli roku 1920); NĚMEC, P. Mayr-Harting, Robert. In: KOLÁŘ, F. a kol. *Politická elita meziválečného Československa 1918–1938. Kdo byl kdo*. Praha: Pražská edice, 1998, s. 168–169; ANONYMUS. Mayr-Harting, Robert. In: TOMES, J. a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl*. Praha – Litomyšl: Paseka – Petr Meissner, 1999, s. 367; ŠEBEK, J. Mayr-Harting, Robert. In: PEHR, M. a kol. *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Praha: Akropolis, 2007, s. 165–166.

autorů a stručný medailon u Gerharda Oberkoflera.⁷ Od sklonku 90. let se v rámci svého výzkumu dějin československých Němců a dějin politického katolicismu Mayr-Hartingem v několika studiích zabýval Jaroslav Šebek.⁸ Učencovu životu a dílu se zřetelem k právním otázkám se věnovala Petra Skřejpková.⁹ Zohledněn byl i v souvislosti s některými speciálními tématy jako rekonstrukce a unifikace.¹⁰

2. Počáteční kóty jednoho života – Aspern, Vídeň, Lipsko a Černovice

Dne 13. září 1874 se v Aspernu¹¹ na předměstí Vídně, u kterého v květnu roku 1809 porazila habsburská armáda, vedená arcivévodou Karlem Ludvíkem, napoleonská vojska, narodil manželskému páru syn. Otec Anton von Mayr (narozen 1855) pocházel z Inšpruku, a byl hercem, vystupujícím pod jevištním jménem Robert von Lenor. Toto své oblíbené křestní jméno dal i synovi. Zemřel předčasně již v červenci roku 1900 ve Vídni.¹² Snad mohlo otcovo herectví napomoci synovým rétorickým schopnostem, o nichž nás pamětníci zpravují.¹³ Matkou byla Ernestina, rozená Kauffmannová.¹⁴ Sedm let předtím, 8. září 1867, byla otcova rodina, původně pocházející z Tyrol, povýšena do rytířského stavu.¹⁵

⁷ OBERKOFER, G. *Die Vertreter des Römischen Rechts mit deutscher Unterrichtssprache an der Karls-Universität in Prag. Von Vormärz bis 1945*. Frankfurt am Main – Bern – New York – Paris: Peter Lang Verlag, 1991, s. 53–54.

⁸ ŠEBEK, J. Robert Mayr-Harting. Profil univerzitního profesora a politika česko-německého sblížení, odpůrce hnědé totality. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1999 [vydáno 2000], roč. 39, č. 1–2, s. 35–47; ŠEBEK, J. Aktivistická a nacionální názorová linie v rámci politických elit německé křesťansko-sociální strany na příkladu Roberta Mayr-Hartinga a Karla Hilgenreinera. In: MAREK, P. – HANUŠ, J. (eds). *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 394–410; ŠEBEK, J. Politické a národnostní tenze v rámci celostátního katolického sjezdu v Praze 1935. Příklady z českého a sudetoněmeckého katolického prostředí. In: MAREK, P. (ed.). *„Bílá místa“ v dějinách Československé strany lidové. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference k 90. výročí založení strany (1919–2009)*. Olomouc – Rosice: Centrum dějin křesťanské politiky na katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v nakladatelství Gloria, 2009, s. 147–159; ŠEBEK, J. Politické elity německé křesťansko-sociální strany. In: MAREK, P. (ed.). *Osobnost v politické straně. Sborník referátů z konference „Úloha osobností v dějinách politických stran na území českých zemí a Československa v letech 1861–1999“; Olomouc 19.–20. října 1999*. Olomouc: Moneta-FM, 2000, s. 416–429. Srov. též práce ŠEBEK, J. *Mezi křížem a národem. Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006; ŠEBEK, J. *Sudetendeutscher Katholizismus auf dem Kreuzweg. Politische Aktivitäten der sudetendeutschen Katholiken in der Ersten Tschechoslowakischen Republik in den 30er Jahren*. Berlin – Münster: Lit, 2010; ŠEBEK, J. *Za Boha, národ, pořádek*. Praha: Academia – Historický ústav AV ČR, 2016.

⁹ SKŘEJPKOVÁ, P. Robert Mayr-Harting mezi univerzitou a politikou. In: MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. I. Nauky obecné. II. Práva věcná*. (Eds Horák, O. – Spáčil, J.) Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. xiii–xxv; SKŘEJPKOVÁ, P. Profesor Robert Mayr-Harting a právnická fakulta Německé univerzity v Praze. In: TAUCHEN, J. – SCHELLE, K. (eds). *Češi a Němci v meziválečném Československu*. Ostrava – Brno: Key Publishing – European Society for History of Law, 2013, s. 245–254.

¹⁰ SLAPNICKA, H. Die Beteiligung deutscher Professoren an den tschechoslowakischen Kodifikationsplänen (1919–1938). In: SVATOS, M. (ed.). *Magister noster. Sborník statí věnovaných in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc.* Praha: Karolinum, 2005, s. 253–259; SKŘEJPKOVÁ, P. Učitelé německé právnické fakulty a jejich účast na unifikaci právního řádu v meziválečném období. In: KOBER, J. (ed.). *Republika právníků*. Praha: Academia, 2021, s. 215, 229–230.

¹¹ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), pražští příslušníci, kart. č. 178, list č. 246. Na soupise je uveden rovněž starší český název pro Aspern – Ošpny.

¹² ULRICH, P. S. *Deutschsprachige Theater-Almanache und -Journale (1772–1918)*. Wien: Hollitzer Verlag, 2023, s. 374; LUFT, R. *Mayr-Harting, Robert Ritter von*, s. 570.

¹³ Tyto schopnosti vyzdvihuje jeho mladší kolega a spolupracovník Hans Schütz, srov. SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 274–275.

¹⁴ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), pražští příslušníci, kart. č. 178, list č. 246.

¹⁵ Rytířský stav získal c. k. major Anton Mayr, jemuž nárok na nobilitaci vznikl známým „automatem“, tedy v důsledku udělení řádu železné koruny III. třídy. Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv, Hofadelsakten 1600–1918, Allgemeine Reihe, 1500–1918, 583.14.

Po středoškolském studiu na soukromém katolickém gymnáziu (*Schottengymnasium*) se mladý muž nechal zapsat jako posluchač práv na vídeňské univerzitě. Na ní také složil postupně všechny státní i rigorózní zkoušky a byl roku 1896 promován doktorem.¹⁶ Za své učitele považoval především Karla von Czyhlarze (1833–1914) a Ludwiga Mitteleise (1859–1921). Podobně jako téměř všichni, kdož hodlali sledovat vědeckou dráhu, odebral se i Mayr krátce do zahraničí, aby tam sbíral materiál na habilitační práci a poznal nové učitele. Zvolil si univerzitu v Lipsku, tehdy vynikající. Po několika následujících letech, během nichž působil v soudní službě a posléze na Ministerstvu spravedlnosti, se na své vídeňské *alma mater* roku 1901 habilitoval spisem o kondicích, vydaným krátce předtím tiskem,¹⁷ pro obory římského a občanského práva.¹⁸ Dne 6. května 1901 pak tento asi 163 cm vysoký muž útlé postavy a slabého hlasu¹⁹ uzavřel manželství s Marií-Annou rozenou Naglovou,²⁰ obdařené postupně dvěma syny, Antonem a Herbertem, narozenými roku 1904 a 1905.²¹ Následovalo několik let působení na ministerstvu a nejistoty ohledně akademické dráhy, avšak roku 1905 byl Mayr povolán na univerzitu v Černovicích na tamní mimořádnou profesuru občanského a římského práva.²² Bukovina²³ byla jednou z nejzaostalejších oblastí staré monarchie.²⁴ Od polsko-rusínské Haliče se lišila v tom, že zde tvořili část populace Němci – z menší části kolonisté a také s habsburskou státní mocí nově příchozí úředníci, většinově pak židé, přimykající se jako i jinde k němectví pro hmotné výhody a jeho privilegované postavení v habsburské monarchii. Univerzita Františka Josefa, založená roku 1875, vznikla pro tuto německojazyčnou skupinu a pro Němce ze Sedmihradska.²⁵ Byl to výmluvný symbol: zatímco vyspělá a lidnatá česká Morava novou univerzitu²⁶ přes opakované žádosti nikdy nedostala, stejně jako ji nedostali Rusíni v Haliči, dostala ji Vídní protežovaná nevelká německá menšina v Bukovině. Na univerzitu do Černovic přicházel málokdo vyučovat natrvalo – byla vnímána jen jako čekárna na povolání na jiné, atraktivnější univerzity.

¹⁶ OBERKOFER, G. *Die Vertreter*, s. 53; ŠEBEK, J. *Robert Mayr-Harting*, s. 35.

¹⁷ MAYR, R. v. *Die Conditio des römischen Privatrechtes*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1900.

¹⁸ OBERKOFER, G. *Die Vertreter*, s. 53.

¹⁹ SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 274.

²⁰ Nar. 22. března 1878 ve Vídni, dcerou Alfonse Nagla a Franzisky, rozené Sindlové. Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), pražští příslušníci, kart. č. 178, list č. 246.

²¹ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), pražští příslušníci, kart. č. 178, list č. 246.

²² OBERKOFER, G. *Die Vertreter*, s. 53.

²³ Habsburkové získali Bukovinu roku 1775 na úkor Osmanské říše. Predátorská strategie, které se již monarchie až do roku 1918 nezefekla, cílící na méně rozvinuté, slabší či oslabené sousední státy, vedla k expanzi habsburských držav směrem na východ, jih i na sever (ovšem na sever neněmecký – polský), dosáhla v získání Bukoviny po Sedmihradsku svého druhého nejvýchodnějšího bodu. Roku 1786 byla Bukovina připojena k Haliči, roku 1849 od ní však byla opět oddělena a stala se samostatnou korunní zemí. Dnes je toto území rozděleno mezi Ukrajinu a Rumunsko. Srov. HONZÁK, F. – PEČENKA, M. – VLČKOVÁ, J. *Evropa v proměnách staletí*. Praha: Libri, 1995, s. 95.

²⁴ Představu o poměrech v Bukovině skýtá např. příslušný svazek známého vlastivědného díla: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina*. Wien: Alfred Hölder, 1899.

²⁵ K jejím počátkům srov. TURCZYNSKI, E. *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993, zejména s. 148–152. V uherském Sedmihradsku byla roku 1872 založena nová Univerzita Františka Josefa v Kluži, která však byla jazykově maďarská. Uvážíme-li tedy asi 170 tisíc bukovinských a asi 500 tisíc sedmihradských Němců, mohla snad coby spádové místo sloužit černovická univerzita pro asi 670 tis. osob, zatímco na Moravě žilo nejméně 1,9 milionů osob s českou obcovací řečí.

²⁶ Žádosti o založení univerzity na Moravě byly až do roku 1918 neúspěšné. Původní německojazyčná Františkova univerzita v Olomouci byla rozhodnutím Františka Josefa I. zrušena z politických důvodů postupně v letech 1851–1860, resp.pektive 1874, zachována zůstala pouze samostatná teologická fakulta a jako další ústav bývalá univerzitní knihovna (nynější Krajská vědecká knihovna v Olomouci).

Mayr naplnil toto období čekání na návrat do západních částí monarchie pilnou prací. Za nejlepší reprezentantku moderního právněhistorického přístupu považoval již čtyřikrát vydanou rukověť *Manuel élémentaire de droit romain*²⁷ Paula Frédéric Girarda (1852–1926), právního historika a romanisty působícího nejprve v Montpellieru a poté v Paříži. Nový, nikoli již civilisticky orientovaný, jak bylo dosud v Německu obvyklé, nýbrž právněhistoricky orientovaný pohled na římské právo, „vykládající římské právo jako historický zjev“, se podle Mayra v německých učebnicích dosud neuskutečnil. Proto se mladý černovický profesor rozhodl přeložit rozsáhlý Girardův spis. Připravil tím německému prostředí, byť pod upraveným a výstižnějším názvem *Geschichte und System des römischen Rechtes*, výtečné rozmnožení romanistické literatury, přístupné v národním jazyce studentům i široké veřejnosti.²⁸ Girardovi také několik let nato přispěl do pocty.²⁹

V černovickém období Mayr také společně se svým příbuzným Rudolfem von Mayrem, působícím v okupační správě Bosny a Hercegoviny³⁰ jako okresní představený, požádal o spojení jmen a erbů s rodinou Hartinga, šlechtice z Blumenthalu (Harting Edler von Blumenthal).³¹ Žádosti bylo vyhověno 14. června 1907.³² Vzniklo tak spojení jména (Ritter von Mayr-Harting) a erbů na pouhých 11 let, než bylo šlechtictví i všechny erby zrušeny.³³ Aby byla záležitost ještě složitější, navzdory této změně z roku 1907 Mayr novou podobu jména příliš neužíval, což nás může vést k domněnce, že skutečným hybatelem byl již zmíněný bosenský příbuzný. Na pracích vydaných od roku 1907 nacházíme i nadále jméno Robert von Mayr, od roku 1918 pak Robert Mayr. Vzhledem k tomu, že jak v případě příjmení Mayr, tak i v případě příjmení Harting se nejednalo o predikát, nýbrž o dvě původní příjmení již z doby před nobilitací, k nimž byl příznak šlechtictví pouze připojen (u Mayra „Ritter von“; u Hartinga „Edler von Blumenthal“), nelze „Harting“ považovat za zakázaný predikát.³⁴ Vycházel z toho, že po zrušení šlechty a zániku všech jmenných příznaků šlechtictví („Ritter von“) spojení dvou příjmení Mayr-Harting nadále obstojí coby změna příjmení spočívající ve spojení dvou příjmení. S ohledem na četný výskyt příjmení typu Maier či Mayer a Mayr měla tato podoba bezpochyby za následek i lepší možnost

²⁷ GIRARD, P. F. *Manuel élémentaire de droit romain*. 4. édition. Paris: A. Rousseau, 1906. Spis vyšel prvně roku 1896. Mayr přeložil 4. vydání. Nebylo to ovšem vydání poslední – osmé francouzské vydání bylo uskutečněno ještě posmrtně, roku 1928.

²⁸ GIRARD, P. F. *Geschichte und System des römischen Rechtes*. Bd. I.–II. (Přeložil Mayr, R. v.). Berlin: Verlag von Franz Vahlen, 1908. Jedná se o příručku dodnes velmi užitečnou.

²⁹ MAYR, R. v. Das sacramentum der legis actio (Eine Vermutung). In: *Mélanges P. F. Girard. Études de droit romain dédiées à Mr P. F. Girard. Tome second*. Paris: Librairie Arthur Rousseau, 1912, s. 171–200.

³⁰ Habsburská monarchie ve své snaze o expanzi na Balkán a se souhlasem Berlínského kongresu roku 1878 okupovala území Bosny a Hercegoviny, součástí Osmanské říše. Při okupaci narazila na houževnatý odpor místních partyzánů i zbytků osmanské armády, který však dokázala zlomit; na území pak zavedla okupační správu, trvající 30 let. Roku 1908 byla okupanty vyhlášena anexe Bosny a Hercegoviny jako kondominia Předlitavska a Zalitavska. Srov. TRAKAL, J. *Bosna a Hercegovina po stránce práva mezinárodního*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1909.

³¹ Rodina solnohradského úředníka Matthiase Hartinga byla povýšena do prostého šlechtictví s predikátem „Edler von Blumenthal“ dne 11. srpna 1807. Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv, Hofadelsakten 1600–1918, Allgemeine Reihe, 1500–1918, 341.33.

³² Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv, Hofadelsakten 1600–1918, Allgemeine Reihe, 1500–1918, 583.14.

³³ Srov. KOBER, J. Zrušení šlechtictví. In: KOBER, J. – HOLUBEC, S. (eds). *Počátky Československé republiky 3*. Praha: Academia, 2023, s. 60–82; KOBER, J. Šlechtictví – zrušení (1918). In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds). *Encyklopedie českých právních dějin, svazek XVI*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 746–755; SOUKUP, J. Zrušení šlechtictví v ČSR. *Právně-historické studie*. 1973, č. 17, 1973, s. 101–105.

³⁴ Bez ohledu na to, že vlivem praxe byl užíván různými způsoby, zvláště pak v Předlitavsku z ne zcela jasných příčin tak oblíbeným neformálním stažením (např. Xaver Edler Novák von Novákburg – Xaver von Novák-Novákburg).

identifikovat nositele.³⁵ V politickém životě po roce 1918 tak užíval jméno Robert Mayr-Harting, naproti tomu v odborných publikacích nadále užíval téměř výhradně jméno Robert Mayr. Učelec tím roku 2019 způsobil jistou obtíž vydavatelům nového přetisku své učebnice občanského práva. Navzdory tomu, že učebnice vyšly pod jménem Robert Mayr, přetiskovatelé je (poněkud nešťastně, neboť ahistoricky) opatřili jménem Robert Mayr-Harting.³⁶ Na knihách a odborných článcích však naprosto převažuje příjmení Mayr; příjmení Mayr-Harting nacházíme v článcích v nepatrném rozsahu a lze uvažovat o tom, zda se v těchto případech nejednalo o zásah redakce, neboť i poslední velkou práci z roku 1936 její autor podepsal „Robert Mayr“. Jmenná rozličnost (divergence)³⁷ tohoto druhu není ovšem zcela raritní a není-li vedena snahou porušovat zákony, nelze proti ní mít mnoho námitek.

3. Trvalé zastavení na cestě do Vídně: Mayr-Hartingova Praha

Roku 1908 získal Mayr-Harting v Černovicích řádnou profesuru. Nyní již nezbývalo než čekat na příhodné povolání na stoličce na jiné vhodné, prestižnější univerzitě. Brzy, již roku 1909, přišlo povolání z Právnické fakulty německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze.³⁸ Lze předpokládat, že je mladý černovický ordinář přijal s velkým potěšením. Praha si coby vcelku velké město, nesrovnatelné s provinčními univerzitními městy Inšprukem či Štýrským Hradcem, zachovávalo nepochybně silnou přitažlivost.³⁹ Jednalo se o univerzitu starobylou, a především o vhodnou cestu k budoucímu povolání na univerzitu do Vídně či na významné univerzity v Německé říši. Podobně jako velmi mnozí jiní profesori pražské německé univerzity povolání v určitém období svého života do Prahy neuměl ani on česky. V Praze ovšem bylo možné bez znalosti jediného českého slova pohodlně prožít celý život, neboť, jak o tom psal například novinář Egon Erwin Kisch, pražští Němci tvořili uzavřenou společnost, vybavenou všemi vlastními institucemi potřebnými k plnohodnotnému národnímu životu, pokud jen možno izolovaně od Čechů, bez

³⁵ Ze stejné příčiny si někteří lidé přidávali – ať již cestou změny příjmení, nebo pouhého neformálního přízviska různé doplňky k příliš rozšířeným příjmením (např. Müller, Schwarz, Bauer, Schmied apod.), jako příklad lze uvést třeba říšsko-německého politika Ernsta Müller-Meingena, který si vzal přízvisko podle volebního obvodu, ve kterém kandidoval za poslance, Sasko-Meiningenska.

³⁶ Skutečnost, že v českém prostředí převládala praxe užívání příjmení Mayr-Harting nad Mayr, je možná dokladem toho, že učencovy texty nejsou valně čteny a že mnohem více byl (např. v 90. letech) vnímán jako „Němec ve vládě“ než jako autor odborných prací, což ostatně souvisí také s omezeným ohlasem právnícké literatury ve společnosti. Kdyby byl Mayr primárně vnímán jako autor textů, mohlo by dojít spíše k opačnému procesu, tj. k šíření jména Mayr namísto Mayr-Harting i do oblasti politických dějin. Výše zmíněná převaha vedla posléze k nahrazení jména „Mayr, Robert“ jménem „Mayr-Harting, Robert“ v knihovních katalozích.

³⁷ Srov. např. dílo Arnošta Weniga, respektive Weniga-Malovského, anebo architekta Bohumila Hübschmanna, který si po roce 1945 změnil příjmení na Hypšman, či Julia Heidenreicha, posléze Dolanského, popřípadě Viktora Fischla – Avigdora Daganu. Máme zpětně užívat jméno spřažené s určitou oblastí, dílem, aktivitou (např. odborné publikace) či obdobím, anebo pouze jméno jediné i pro tyto činnosti, popřípadě jméno „poslední ruky“? Sám se kloním spíše ke druhému řešení: považuji je realističtější přístup, neskrývající inkoherece a problémy.

³⁸ K tomuto prostředí srov. z právněhistorického hlediska SKŘEJKOVÁ, P. Úloha Německé právnické fakulty Německé univerzity v Československu mezi válkami. In: HALÁSZ, I. – PETRÁŠ, R. (eds). *Menšiny, vysoké školy a právo*. Praha: Auditorium, 2018, s. 29–50; všeobecně pak: HLAVÁČKOVÁ, L. – MÍŠKOVÁ, A. – PEŠEK, J. Německá univerzita. In: HAVRÁNEK, J. (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802–1918*. Praha: Univerzita Karlova, 1997, s. 305–330; PEŠEK, J. – MÍŠKOVÁ, A. – SVOBODNÝ, P. – JANKO, J. Německá univerzita. In: HAVRÁNEK, J. – POUŠTA, Z. (eds). *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918–1990*. Praha: Univerzita Karlova, 1998, s. 181–212; MÍŠKOVÁ, A. Německá univerzita za 2. světové války. In: *Ibidem*, s. 213–233.

³⁹ Jeho jedinou vadou na kráse mohla být v očích některých německých profesorů přítomnost českého národa.

styku s tímto nemilým sousedem.⁴⁰ Ze zastávky na cestě na vídeňskou univerzitu se však Praha stala pro učence trvalým působištěm. Odchodu do Vídně zřejmě zabránila absence povolání na vhodnou stolicí; naopak odchod na menší rakouské univerzity by znamenal pokles z hlediska prestiže. Z Prahy se zpravidla odcházel jen do Vídně nebo na některé významnější univerzity v Německé říši.

Nástupní přednášku, uskutečněnou 3. května 1909 v Karolinu, ohlásil Mayr-Harting na téma „vývoj a návratů v právních dějinách“ a pojal ji tak, aby doložila praktickou užitečnost znalosti právních dějin.⁴¹ Prvním pražským bydlíštěm rodiny se dvěma malými dětmi byl nově postavený obytný dům na Palackého nábřeží (dnes Rašínově nábřeží) č. 70/1980 na Novém Městě, odkud se však po několika měsících přestěhovali na Sokolskou třídu č. 54/1791, zcela blízko dnešního náměstí I. P. Pavlova (naproti dnešnímu Lékařskému domu), avšak po čtyřech měsících se přestěhovali do ulice K Městskému sadu (dnešní Washingtonova) č. 3/1760,⁴² tehdy místu s velmi utěšenou podobou a pro děti příhodnému (u Vrchlického sadů před hlavním nádražím), kde zůstali tři roky.⁴³ Odtud se rodina přestěhovala do místa, kde pak žila po dlouhá léta, do Všehrdovy ulice č. 2/560 na Malé Straně (novorenesanční dům na rohu s Vítěznou třídou).⁴⁴ Německá právnická fakulta sídlila v Karolinu, které obě univerzity sdílely, podobně jako společnou univerzitní knihovnu v Klementinu. Mezi těmito hlavními místy ve středu Prahy se odvíjel Mayr-Hartingův život.

4. Romanista a civilista – a z romanisty civilistou

Za těch časů nebyla věda dosud svázána do vykazovací kazajky: bylo proto možné, aby se Mayr-Hartingovou monografickou prvotinou stal habilitační spis.⁴⁵ Ač romanista, podstatnější romanistická díla vydal pouze tři: svou prvotinu, již zmíněný spis o kondicích z roku 1900, a mnohem později pak svůj rozsáhlý slovník, respektive index *Vocabularium Codicis Iustiniani*, připsaný památce Moritze Wlassaka,⁴⁶ vydaný ve dvou svazcích – druhý, řecký svazek společně s kolegou Marianem San Niccolò – ve 20. letech.⁴⁷ Byl to index

⁴⁰ KISCH, E. E. Deutsche und Tschechen. In: KISCH, E. E. *Marktplatz der Sensationen / Entdeckungen in Mexiko*. (Eds. Uhse, B. – Kisch, G.). (Gesammelte Werke, Bd. 7.) Berlin – Weimar: Aufbau-Verlag, 1974, s. 82, 85–86; dostupné též v překladu: KISCH, E. E. Češi a Němci. In: KISCH, E. E. *Tržiště senzací* (přeložila Jarmila Haasová-Nečasová). 3. vydání. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1962, s. 63, 66–67.

⁴¹ MAYR, R. v. *Entwicklungen und Rückschlüsse in der Rechtsgeschichte. Eine Akademische Antrittsvorlesung*. Prag: Calve, 1909.

⁴² Bydleli na dohled od Národního muzea, v domě, sousedícím s pozdějším Domem potravin.

⁴³ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), pražští příslušníci, kart. č. 178, list č. 246. Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, kart. č. 364, list č. 737.

⁴⁴ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), pražští příslušníci, kart. č. 178, list č. 246. Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, kart. č. 364, list č. 737.

⁴⁵ Později (a patrně málo rozumně) zavedené kvalifikační práce v podobě magisterských a dizertačních prací ve starém mocnářství na právnických fakultách dosud neexistovaly. Podobně nebylo nutno předkládat zvláštní spis ve spojení s profesurou, neboť na stolicí se povolávalo, i když vědecká aktivita spojená s publikacemi se očekávala a jistě mohla být k povolání podstatnou měrou nápomocna.

⁴⁶ Moritz Wlassak (1854–1939) začínal svou dráhu rovněž na univerzitě v Černovicích krátce po jejím založení roku 1879. Odtud pokračoval do Štýrského Hradce, do Vratislavi, Štrasburku a konečně pak zpět do Vídně roku 1900, kde přednášel do roku 1926. Věnoval se především římskému civilnímu procesu, k jehož poznání výrazně přispěl. Srov. WENGER, L. Moriz Wlassak. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1940, roč. 60, s. 9–45.

⁴⁷ *Vocabularium codicis Iustiniani. Pars prior (Pars latina)*. Edidit Robertus Mayr. Pragae: Unie, 1923. *Vocabularium Codicis Iustiniani. Pars altera (Pars graeca)*. Edita curis Mariani San Nicolò; edidit Robertus Mayr. Pragae: Česká grafická unie, 1925. První svazek měl rozsah 2572 sloupců, druhý, podstatně tenčí, měl 498 sloupců. – Roku 1965 byly oba svazky znovu vydány přetiskem v Německé spolkové republice (Hildesheim: Olms Verlag, 1965).

romanisty ceněný.⁴⁸ Za třetí spis můžeme považovat náročný překlad Girardovy příručky.⁴⁹ Vlastní soustavu římského práva Mayr-Harting nikdy nenapsal, avšak pro nejšířší veřejnost vytvořil populární podání římského práva v sedmeru kapesních svazečků⁵⁰ vydaných ve známé Göschenově sbírce v Lipsku.⁵¹ Poukázat lze také na Mayr-Hartingovy romanistické odborné články v Savignyho časopise.⁵²

Více než právní dějiny postupem času přitahovala Mayr-Hartinga současnost a její občanské právo – v předlitavském případě se ocitající již od počátku 20. století v pohybu zákonodárných projektů, později pak ve změnách tzv. dílčích novel a ovšem i v novém kontextu válečného hospodářství, a posléze, po roce 1918, v Československu i jinde v novém pohybu unifikačním a revizním. První civilistickou knihu napsal již ve Vídni, v dobách soukromé docentury. Habilitanti někdy mívají naznačovat světu své schopnosti oznamováním budoucích a navazujících spisů.⁵³ Také Mayr, zaujat tématem kondikcí, přislíbil v habilitačním spise podat volně navazující zkoumání z oblasti novějšího práva. Tento slib splnil ve výtečném a rozsáhlém civilistickém spise *Der Bereicherungsanspruch* z roku 1903.⁵⁴ Roku 1905 vydal ve Vídni menší monografii o výprose.⁵⁵ V Lipsku mu v témže roce vyšlo ve sbírce *Studienausgabe Oesterreichischer Gesetze* poznámkové vydání občansko-právních předpisů,⁵⁶ doplněné dva roky nato ještě dodatkem.⁵⁷ K problematice tehdy diskutované revize všeobecného zákoníku občanského se Mayr roku 1906 vyslovil v rozsáhlém článku,⁵⁸ a znovu roku 1909.⁵⁹ V témže roce také srovnal nový švýcarský občanský

⁴⁸ Srov. recenzi GRADENWITZ, O. *Vocabularium codicis Iustiniani* editit Robertus Mayr universitatis Germanicae Pragensis professor P. O. Pars prior. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1924, roč. 44, s. 568–573.

⁴⁹ GIRARD, P. F. *Geschichte und System des römischen Rechtes. Bd. I–II.* (Přeložil Mayr, R. v.). Berlin: Verlag von Franz Vahlen, 1908. Viz k tomu výše.

⁵⁰ Jejich struktura je tato: B. 1, Die Zeit des Volksrechtes. H. 1. Das öffentliche Recht. B. 2, Die Zeit des Amts- und Verkehrsrechtes. H. 1. Das öffentliche Recht. B. 1, H. 2. Das Privatrecht. B. 2, H. 2, T. 1. Personen und Sachen. B. 2, H. 2, T. 2. Schuldverhältnisse und Erbschaft. B. 3. Die Zeit des Reichs- und Volksrechtes. B. 4. Die Zeit der Orientalisierung des römischen Rechtes.

⁵¹ MAYR, R. v. *Römische Rechtsgeschichte. I–IV.* Leipzig: G. J. Göschen'sche Verlagshandlung, 1912–1913 (Sammlung Göschen, Nr. 577–578, 646, 648, 697). Sbírkou kapesního formátu Göschen napodobil známou sbírku Reclamovu, na rozdíl od jejího skromného, levného pojetí však zvolil náročnější a nákladnější výpravu své sbírky, charakteristické svými žlutavými plátěnými vazbami.

⁵² Např. MAYR, R. v. *Condictio incerti*. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1903, roč. 24, s. 258–278; 1904, roč. 25, s. 188–232; MAYR, R. v. *Vindicatio utilis*. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1905, roč. 26, s. 83–124; MAYR, R. *Praestare*. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1921, roč. 42, s. 198–227.

⁵³ V českém prostředí např. Krčmář označil svůj habilitační spis v názvu jako první díl mnohem rozsáhlejšího spisu, který však nikdy později nevydal. Podobně také Emil Svoboda označil svůj habilitační spis jako I. díl, aniž by kdy vydal díl druhý.

⁵⁴ MAYR, R. v. *Der Bereicherungsanspruch des deutschen bürgerlichen Rechtes*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1903.

⁵⁵ MAYR, R. v. *Die Auslobung. Eine zivilistische Untersuchung*. Wien: Manz'sche k. u. k. Hof-, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1905.

⁵⁶ MAYR, R. v. *Das Bürgerliche Recht. I–II.* Leipzig: Verlag von C. L. Hirschfeld, 1905.

⁵⁷ MAYR, R. v. *Supplementband zu Bd. 2: Das Bürgerliche Recht. Nebengesetze und Novellen zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche für das Kaisertum Oesterreich*. Wien: Manz'sche k. u. k. Hof-, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1907.

⁵⁸ MAYR, R. v. *Zur Frage der Revision des österreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches*. *Allgemeine österreichische Gerichtszeitung*. 1906, roč. 57, č. 17, s. 129–134; č. 18, s. 141–142; č. 19, s. 149–151; č. 20, s. 154–158.

⁵⁹ MAYR, R. *Betrachtungen über den Revisionsentwurf*. In: *XI. Österreichischer Advokatenstag. Gutachten*. Wien: Manz'sche k. u. k. Hof-, Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1908; též samostatně (Wien: Verlag des österreichischen Advokatenstages, 1908).

zákoník s návrhem novely v. z. o.⁶⁰ Velmi zajímavá je rovněž rozsáhlá studie o všeobecném zákoníku občanském jako právním prameni, kterou uložil do známého jubilejního sborníku tohoto zákoníku roku 1911.⁶¹ Je to studie, kterou nemůže bez škody minout nikdo zabývající se tímto zákoníkem.

5. Jedním z předáků německé křesťansko-sociální strany

V říjnu 1918 nebyly politické elity Němců z českých zemí elitami plně vyvinutými. Byly to elity provincie, jejich politické strany byly jen součástí velkorakouských struktur s vedením ve Vídni, jejich nejvyšší úroveň byla zemská; část politiků, která se ztotožnila s irendentou, nadto uprchla do Rakouska. Tento německý lid se tedy pojednou ocitl ve státě, kde si musel zčásti vytvořit politické struktury nové. Znamenalo to dramatický přerod a vyneslo to do politických funkcí řadu nových lidí – jedním z nich byl i Robert Mayr-Harting. Ze struktur staré německé křesťanskosociální strany se během roku 1919 ustavila strana nová.⁶² Společně s biskupem Wenzelem Frindem a kolegou z německé teologické fakulty Karlem Hilgenreinerem se Mayr-Harting podílel na přípravě politického programu staronové strany a zaujal posléze také místo v jejím předsednictvu. Jak se zdá, jedním ze zdrojů jeho úspěchu ve straně byla mimořádná pracovitost a pečlivost. Podle pamětníka silně zapůsobil na členy všech stranických grémií svým pracovním nasazením, aktivitou při jednání, formulační precizností, diskusní věcností a na rozdíl od jiných údajně též na žádném zasedání nikdy nechyběl.⁶³ Postupně se v rámci strany profiloval jako předák stoupenců aktivismu, zatímco předáky silněji nacionálně orientovaných členů byli Karl Hilgenreiner a Felix Luschka. Na rozdíl od většiny politiků z řad domácích Němců se Robert Mayr-Harting v českých zemích ani nenarodil, a především ani nevyřůstal a nestudoval, a neměl k českým zemím vazby ani skrze svou rodinu nebo rodinu své choti. To mělo několik důsledků: vazby, respektive sociální kapitál, zde musel teprve pracně vytvářet a nikdy si je, na rozdíl od jiných, nevytvořil docela. Lze usuzovat, že byl zřejmě nadále silně spojen především se starým předlitavským světem vídeňského centra a méně než například elity Němců ze severních a západních Čech pošilhával po Německé říši. Jeho nezakoreněnost se projevovala i ve vztahu k převažujícímu jazyku českých zemí. Jako člověk jinde (v rakouských zemích) narozený a žijící si pochopitelně češtinu neosvojil ani pasivně.⁶⁴

⁶⁰ MAYR, R. v. Das schweizerische Zivilgesetzbuch und die österreichische Zivilgesetznovelle. Vergleichende Betrachtungen. *Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit in Österreich*. 1909, roč. 51, č. 3–12; vyšlo též samostatně (Wien: Eigenverlag, 1909).

⁶¹ MAYR, R. v. *Das bürgerliche Gesetzbuch als Rechtsquelle. Einst und jetzt*. In: *Festschrift zur Jahrhundertfeier des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches – 1. Juni 1911. Zweiter Teil*. Wien: Manzschke k. u. k. Hof-, Verlags- u. Universitäts-Buchhandlung, 1911, s. 381–440. Vyšlo též jako separát.

⁶² Srov. DIETL, W. *Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik (1918–1929)*. München: Sudetendeutsches Archiv, 1991; ŠEBEK, J. Politické strany německé menšiny. In: MALÍŘ, J. – MAREK, P. a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, 1861–2004. Díl I. Období 1861–1938*. Brno: Doplněk, 2005, s. 861, 877–881; ŠEBEK, J. Politické elity německé křesťanskosociální strany. In: MAREK, P. (ed.). *Osobnost v politické straně. Sborník referátů z konference „Úloha osobností v dějinách politických stran na území českých zemí a Československa v letech 1861–1999“*, Olomouc 19.–20. října 1999. Olomouc: Moneta-FM, 2000, s. 416–429; ŠEBEK, J. Aktivistická a nacionální názorová linie v rámci politických elit německé křesťansko-sociální strany na příkladu Roberta Mayr-Hartinga a Karla Hilgenreinera. In: MAREK, P. – HANUŠ, J. (eds). *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 394–410.

⁶³ SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 283.

⁶⁴ ŠEBEK, J. Robert Mayr-Harting. Profil univerzitního profesora a politika česko-německého sblížení, odpůrce hnědé totality. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1999 [vydáno 2000], roč. 39, č. 1–2, s. 35, 39.

Po příchodu do Prahy – neznámo, jakým způsobem – získal postupně určité pasivní znalosti češtiny, které, jak dokládají archiválie, byly posléze patrně nezanedbatelné a umožnily mu sledovat český hovor a reagovat na něj (německy). Sám posléze česky hovořit nebo psát dokázal patrně jen s obtížemi. Neměl ani žádné místo – region nebo město – z jehož volebního okresu by mohl snáze kandidovat do politických funkcí, a neměl ani zkušenosti z politické činnosti v samosprávě. Německá křesťansko-sociální strana přitom byla stranou silně místně zakořeněnou (významné pozice měla hlavně na jižní a severní Moravě a ve Slezsku) a její poslanci a senátoři většinou kandidovali z míst, kde žili a působili. Ve volbách roku 1920 Mayr-Harting kandidoval do Senátu Národního shromáždění na Českolipsku. Mandát úspěšně získal, avšak politická praxe v ospalém Senátu jej neuspokojovala, a proto ve volbách roku 1925 i pozdějších kandidoval vždy úspěšně do Poslanecké sněmovny, a to opakovaně z Karlovarska.

6. Německý aktivismus a složitá cesta do vlády

V květnu 1919 se poprvé některý z domácích německých politiků, agrárník Franz Křepek, vyslovil pro spolupráci s českými politickými partnery z téhož politického směru. Mayr-Harting na sebe upozornil již v červnu 1919, v době po obecních volbách, když v novinovém článku navrhl, aby byli Němci kooptováni do Národního shromáždění v poměru podle výsledků obecních voleb.⁶⁵ Jednalo se o návrh, který by ve svých případných důsledcích likvidoval i umělé politické zvýhodnění české pravice, neboť při případné kooptaci by patrně musel být revidován rovněž poměr zastoupení stran českých, respektive československých, a obecní volby roku 1919 znamenaly největší zisky pro strany levice.

Dne 25. července 1919 uveřejnil Mayr-Harting v Bohemii článek *První krok (Das erste Schritt)*,⁶⁶ kde sice zdůraznil, že „*politika je obrácena do budoucnosti*“, avšak jinak zaklínal ostatní německé strany dogmatem společného postupu, „*jednotné fronty*“. Němečtí sociální demokraté podle něj nesmějí zradit „*velké národní požadavky*“ za mísu čochovice v podobě socializace, stejně jako „*žádný vůdce jedné z občanských⁶⁷ stran nesmí s vyhlídkou na záchranu té či oné hospodářské výhody*“ souhlasit se vzdáním se něčeho ze svého národního (*völkisch*) programu.⁶⁸ Podle Mayr-Hartinga se Němcům slibovalo zrovnoprávnění a požaduje se po nich loajální chování ke státu; obojí prý mohou přijmout. Prý to bude snadné dodržet, neboť Němci drží sliby a nejsou spikleneckými povahami, naopak jsou stát udržujícím prvkem.⁶⁹

Hlavním zastáncem budoucí účasti Němců ve vládní koalici byl prezident republiky T. G. Masaryk, který v tomto kroku spatřoval důležitý prvek stabilizace státu, důležitý cíl v účasti Němců spatřoval však neméně také vůdce agrární strany a nejlivnější československý politik Antonín Švehla. O zapojení Němců (sociálních demokratů a agráriků) uvažoval Masaryk již v dubnu 1920, ovšem pod podmínkou vyslovení loajality státu. Rudozelená vláda však nakonec vznikla bez Němců.⁷⁰ Signalizovala se však otevřenost z české

⁶⁵ MAYR, R. *Prager Tagblatt*, 25. 6. 1919. Srov. též BRÜGEL, J. W. *Tschechen und Deutsche 1918–1938*. München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1967, s. 109.

⁶⁶ MAYR, R. *Der erste Schritt. Deutsche Zeitung Bohemia*. 1919, roč. 92, č. 100 (25. 7. 1919), s. 1–2.

⁶⁷ Mayr-Harting užíval dobové označení „občanské“ strany pro strany pravicové, socialistické strany pro strany levicové.

⁶⁸ MAYR, R. *Der erste Schritt. Deutsche Zeitung Bohemia*. 1919, roč. 92, č. 100 (25. 7. 1919), s. 1–2.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Podrobně k tomu GAJAN, K. Vztah T. G. Masaryka k českým Němcům (1918–1935). In: VALENTA, J. – VORÁČEK, E. – HARNA, J. (eds). *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998, s. 629, 630.

strany k vývoji tohoto druhu a Mayr-Harting zůstával jedním z těch Němců, kteří s Hradem udržovali kontakt.⁷¹ Znovu se o možnosti vládní účasti Němců hovořilo roku 1921, v době příprav budoucí úřednické vlády, vedené Edvardem Benešem.⁷² Znovu se jednalo také roku 1922, kdy byl favoritem na ministerské křeslo německý agrárník Franz Spina, profesor slavistiky, zatímco u ostatních německých politiků byl problémem, že „*nikdo neumí slušně česky*“.⁷³ Jako o druhém německém ministru Masaryk uvažoval o poslanci Bruno Kafkovi, liberálovi a civilistovi, Mayr-Hartingovu kolegovi z fakulty.⁷⁴ Roku 1922 se Masaryk vrátil k účasti Němců v rozhovoru pro německý list, kde prohlásil, že by mohli dle proporcí mít tři až čtyři ministry.⁷⁵ Znovu bylo o německé účasti jednáno Masarykem i Švehlou roku 1924 s Kafkou, Mayr-Hartingem, Křepkem a Spinou.⁷⁶

Samotného Mayr-Hartinga si coby křesťansko-sociálního politika Masaryk podle některých zpráv příliš nevážil,⁷⁷ což by nebylo příliš překvapivé, uvážíme-li Masarykovy předválečné konfrontace s římskokatolickými církevními i politickými kruhy v Předlitavsku. Ve skutečnosti to však byl právě tento „nevýrazný“ muž, kdo se snažil jednání o německé vládní účasti a o možnostech aktivistického politického kurzu posunovat – a navrhl Hradu jejich novou podobu neformální schůzky určitého počtu osob v soukromém prostředí. Schůzka se uskutečnila 20. prosince 1922 v bytě Josefa Kislíngera a zúčastnil se jí vedle hostitele T. G. Masaryk, biskup Wenzel Frind, Franz Spina, Bruno Kafka, Robert Mayr-Harting, F. X. Hodáč, Alice Masaryková a další, aniž by to však přineslo viditelné výsledky.⁷⁸ Již v létě 1922 se také objevila z německé strany, od průmyslníků, výzva ke „*koalici politické, nikoli národní*“.⁷⁹

Francouzské obsazení Porúří v lednu 1923 však zkomplikovala také vztahy ve vnitřní politice ČSR. V říjnu 1923 pak bylo ustaveno Německé pracovní společenství za předsednictví Franze Křepka, místopředsdou se stal za křesťansko-sociální stranu Mayr-Harting. Za hlavní cíl bylo prohlášeno parlamentní prosazení autonomie pro německou menšinu.⁸⁰ Nové oživení aktivistických snah přišlo roku 1924. Znovu se Mayr-Harting veřejně vyslovil pro možnost vstupu Němců do koalice v březnu 1924.⁸¹ Franz Spina pak v téže době v polemice proti Rudolfu Lodgmanovi razil tezi o potřebě odmítnutí pesimismu a pasivity a o potřebě drobné pozitivní práce.⁸² Na podzim téhož roku kritizoval Mayr-Harting v *Liberu* iredentu a prohlásil ji za stejně nebezpečnou jako revoluci. To mohlo na křesťanské voliče dobře působit, ambivalenci ve vztahu k soužití s Českoslováky ovšem naznačoval jeho výrok, že národní síly Němců nemají být plýtvány, nýbrž má být zachována životnost národa pro konečný boj.⁸³

Mohutným dojmem na Mayr-Hartinga působily mezinárodní úmluvy uzavřené v říjnu 1925 na mezinárodní konferenci v budově soudu ve švýcarském Locarnu.⁸⁴ Měly me-

71 KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1919–1929*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2000, s. 163.

72 *Ibidem*, s. 297–298.

73 *Ibidem*, s. 344.

74 *Ibidem*, s. 344.

75 *Ibidem*.

76 *Ibidem*, s. 630–632.

77 KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1919–1929*, s. 163.

78 *Ibidem*, s. 363.

79 *Ibidem*, s. 363.

80 *Ibidem*, s. 401.

81 *Ibidem*, s. 447.

82 KOUDELKA, J. *Mír Čechů s Němci*. Praha: Nákladem Svazu národního osvobození, 1934, s. 41.

83 *Ibidem*, s. 41–42.

84 Hlavní z locarnských úmluv byl Rýnský garanční pakt, obsahující uznání německo-francouzské hranice i demilitarizo-

zinárodně zaručit západní hranice Německa, avšak východní hranice zůstala ponechána stranou. Dohoda obecně byla vykládána jako smíření mezi Francií a Německem. Mayr-Harting měl podle pamětníka ve své straně argumentovat ve smyslu, že když je možné dosáhnout smíření „dědičných nepřátel“ Německa a Francie, musí být rovněž možné, aby odstranění svých rozdílků dosáhly dva národy, žijící po staletí v jediném státě.⁸⁵

Na druhé straně se Mayr-Harting nezříkal ani jiných možných cest: před parlamentními volbami roku 1925 usiloval o vytvoření jednotné protilevicové fronty stran společně s německými národoveckými stranami DNSAP a DNP – tento projekt se však nepodařilo uskutečnit a křesťanští sociálové nakonec kandidovali samostatně.⁸⁶ Po volbách, uskutečněných 15. listopadu 1925, přišel během roku 1926 pro Švehlu politicky příhodný čas na prosazení nepopulárních návrhů, pro které našel shodu zájmů a možnost politického obchodu také u části Němců – například změna celního sazebníku ležela na srdci i na portmonce také německým agrárikům a kongruové zákony hodlaly prosadit všechny křesťanské strany včetně německé křesťansko-sociální strany – na tomto půdoryse vzájemných politických obchodů, jak napsal Koudelka, se již fakticky vytvořila budoucí koalice.⁸⁷

7. Cesta na německé velvyslanectví

Již 27. února 1926 oznamoval velvyslanec Německé říše v Československé republice Walter Koch do Berlína, že tři „*vůdcové takzvaného Německého svazu*“,⁸⁸ poslanci Spina, Jesser a Mayr-Harting, mu „*hlásí a přednášejí*“ že „*učinili mezi sebou usnesení, vzdát se dosavadní čistě negativní sudetoněmecké politiky. [...] Chtějí na sebe vzít postavení opravdu loajální menšiny*“.⁸⁹ „*Přejí si proto být panem říšským ministrem dr. Stresemannem [...] povolání do Berlína, aby mu objasnili své úmysly a slyšeli jeho mínění o nich. Pokud by bylo toto mínění příznivé, mělo by to uvnitř jejich stran nejvyšší účinek a je by to přimělo na této plánované cestě pokračovat vpřed*“.⁹⁰ Koch to komentoval slovy, že toto „*rozhodnutí vůdců svazu je stejně překvapivé jako významné*“.⁹¹ Doporučil jim, aby vstupem do vlády získali přiměřený podíl na rozhodování.⁹² Přestože tato okolnost byla v literatuře někdy podceňována

vaného pásma (Německo tento pakt porušilo 7. března 1936, když demilitarizované pásmo vojensky obsadilo, Francie a Velká Británie však ponechaly tento krok bez vojenské protiakce). Signatáři locarnských úmluv byly Velká Británie, Francie, Itálie, Německo, Polsko, Československo a Belgie. Jednalo se o postup velmi povážlivý, neboť byla odmítnuta snaha Francie (Aristide Briand) o garanci veškerých hranic Německé říše, tj. pochopitelně také hranic východních. Doplnit Locarno o garanci východních hranic, jejichž smluvními stranami by byly vedle již zmíněných také Polsko, SSSR a pobaltské státy, se pokusil později francouzský ministr zahraničních věcí Louis Barthou, jehož smrt při atentátu na jugoslávského krále Alexandra v Marseille roku 1934 však tuto snahu překazila.

⁸⁵ SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 283–284.

⁸⁶ ŠEBEK, J. *Robert Mayr-Harting. Profil univerzitního profesora a politika česko-německého sblížení, odpůrce hnědé totality. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1999 [vyd. 2000], roč. 39, č. 1–2, s. 35, 37.

⁸⁷ KOUDELKA, J. *Mír Čechů s Němci*, s. 45. Obdobně LUSCHKA, F. *Im Parlament der ersten tschechoslowakischen Republik. Bohemia*. 1963, roč. 4, č. 1, s. 228, 239.

⁸⁸ Srov. výše.

⁸⁹ ALEXANDER, M. (ed.). *Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag. Innenpolitik und Minderheitenprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Teil III. Von der Regierung unter Švehla bis zum Vorabend der nationalsozialistischen Machtergreifung in Deutschland 1926–1932. Berichte des Gesandten Dr. Walter Koch*. München: Oldenbourg, 2009, s. 483.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 483–484.

⁹¹ *Ibidem*, s. 484.

⁹² Na základě Brügela tak již ŠEBEK, J. *Robert Mayr-Harting. Profil univerzitního profesora a politika česko-německého sblížení, odpůrce hnědé totality*, s. 35, 38.

a nebyla jí věnována dostatečná pozornost,⁹³ jednalo se o významný detail. Tři vlivní politici se tímto krokem podřizovali vlivu zahraničního partnera, nejednali jako občané s mandátem od svých voličů, ale jako vazalové zájmů Německé říše.

Předáci Němců v českých zemích interpretovali vznik Československa a začlenění svých převážně německojazyčných okresů do něj jako neštěstí, neboť aspirovali na jejich přímé začlenění do určitého ryze německého celku, ať již rakouského nebo říšskoněmeckého. Rozšíření myšlenky sjednocování všeho Německa do jediného státu představovalo hlavní determinantu postojů a jednání těchto skupin. Aspirace vůdčích skupin (politických, hospodářských a kulturních elit) Němců z českých zemí byly jiné než tvořit národnostní menšinu uvnitř Československa. Tyto skupiny považovaly za svůj dlouhodobý cíl velkoněmecký stát a v této aspiraci se nijak nelišily od snah svých rakouských kolegů (*Deutsch-Österreich*). Zmíněné cíle vedly k nevědomé nebo i vědomé mentalitě páté kolony, neustále se ohlížející po Rakousku a po Německé říši a očekávající nový vzestup jejich síly. Jen mentalitou páté kolony lze patrně vysvětlit, že v okamžiku, kdy určitá část těchto politických skupin hodlala přejít od odmítání Československa k aktivistické politice a vstupu do vlády, žádala o souhlas či radu představitele Německé říše. Ta měla být tímto krokem ujištěna, že se jedná pouze o krok pragmatický a že aspirace vůči říši trvá.

8. Cesta do vlády a na ministerstvo

Dne 12. října 1926 si Antonín Švehla pozval na politické námluvy na Havlíčkovu náměstí (dnes Senovážné náměstí) dva politiky – Felixe Lusčku⁹⁴ za německou křesťansko-sociální stranu a Franze Spinu za německou agrární stranu. Právě Lusčkovi a Spinovi také Švehla nabídl konkrétní ministerské resorty ve vládě. Lusčka, ve své straně náležící k silněji národně orientovaným, však post ministra spravedlnosti odmítl a doporučil svého stranického kolegu Roberta Mayr-Hartinga.⁹⁵ Ten posléze souhlasil a pouhé tři dny nato již cestoval spolu se svým univerzitním kolegou, profesorem slavistiky Franzem Spinou, který měl obdržet pozici ministra veřejných prací, do Topolčianek, kde právě pobýval prezident republiky.⁹⁶ V dopise Švehlovi pak Masaryk napsal: „*Kolego Švehlo, pořád vidím ty Němce před sebou, báječná věc a pěkná! A jak jsem rád, že nejsem sám, že jste se věci ujal tak vážně a dobře – provedeme to a úspěšně! Prvý důsledek cítím na sobě od včerejška: byl jsem těmi útoky roztrpčen a znechucen – všecko to spadlo ze mě.*“⁹⁷

⁹³ Srov. např. GAJAN, K. Vztah T. G. Masaryka k českým Němcům (1918–1935). In: VALENTA, J. – VORÁČEK, E. – HARNA, J. (eds). *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998, s. 633.

⁹⁴ Felix Lusčka (1885–1968), vystudoval práva ve Vídni, působil jako zemský správní úředník v rodném Slezsku, do zrušení šlechtity roku 1918 byl šlechticem (Lusčka Edler von Sellheim). Svou parlamentní dráhu zahájil roku 1920 v řadách německé křesťansko-sociální strany, za níž byl poslancem Národního shromáždění opakovaně až do roku 1938. Srov. PELC, M. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. Sešit 10 (22)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, s. 46 (chybně uveden s predikátem); BALLING, M. O. *Von Reval bis Bukarest. Statistisch-biographisches Handbuch der Parlamentarier der deutschen Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1919–1945. Bd. 1*. Kopenhagen: Dokumentation Verlag, 1991, s. 419.

⁹⁵ LUSCHKA, F. Im Parlament der Ersten Tschechoslowakischen Republik. *Bohemia*. 1963, roč. 4, č. 1, s. 228, 239–240.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ BROKLOVÁ, E. – QUAGLIATOVÁ, V. (eds). *Korespondence T. G. Masaryk – Antonín Švehla*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 104. Srov. též GAJAN, K. Vztah T. G. Masaryka k českým Němcům (1918–1935). In: VALENTA, J. – VORÁČEK, E. – HARNA, J. (eds). *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998, s. 633.

Nová vláda ministerského předsedy Antonína Švehly byla jmenována 12. října 1926 a byla nazývána vládou panské koalice, neboť na rozdíl od předchozích širokých koalic zahrnovala pouze pravicové strany.⁹⁸ Ministerstvo spravedlnosti, které Mayr-Harting v nové vládě spravoval, nenáleželo v Československu 20. let mezi příliš vděčné resorty. Bylo vedle běžných agend ve vztahu k soudům a státním zastupitelstvím přetíženo závažnými reformními a unifikačními plány (Ministerstvo pro sjednocování zákonů zůstalo upozaděno), na druhé straně však také samo zůstávalo vlečeno politickými ambicemi jiných resortů – například silného Ministerstva vnitra, pevnosti agrární strany či Ministerstva zemědělství a Státního pozemkového úřadu, rovněž ovládaných touto politickou stranou. Ministerstvo sídlilo v poměrně známé hradčanské budově v blízkosti Pražského hradu, tzv. Kadetce, nazývané tak podle svého původního účelu – důstojnické školy, která byla vystěhovávána, aby uvolnila ministerstvu místo.⁹⁹ Také Předsednictvo ministerské rady, další budova, do níž mu nyní bylo docházet, sídlilo blízko, v tzv. Kolovratském paláci v malostranské Valdštejnské ulici (stát budovu zakoupil v prosinci 1920).¹⁰⁰

Vstup části německých politických stran do vlády znamenal vskutku významný politický obrat. Skončila negativistická jednota všech německých politických stran. Od roku 1926 až do podzimu 1938 již neměli zástupci Němců československé vládní koalice opustit. Tento prvek byl nejen důležitým integračním symbolem, ale zajišťoval i jistou míru ochrany německých zájmů na nejvyšší úrovni moci výkonné. Činil také nevěrohodnou propagandu, obviňující republiku z útisku Němců (na rozdíl např. od Itálie, která provozovala vůči své německé menšině tvrdě odnárodňovací politiku). Zisk Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva veřejných prací německými ministry lze považovat za značný úspěch politiky německých aktivistů. Srovnáme-li tento stav s pozdějšími vládami, vidíme, že již nikdy nedostali Němci resorty tak podstatné. V pozdějších vládách drželi resorty veřejného zdravotnictví a sociální péče, respektive znovu resort veřejných prací – držet tato ministerstva v době hospodářské krize bylo blízké danajskému daru. Ve 30. letech pak byl jeden z německých ministrů pouhým ministrem bez portfeje – ve třetí Malypetrově vládě a ve vládách Milana Hodži se tato pozice dostala Franzi Spinovi; ve třetí Hodžově vládě jím pak vedle Spiny byl i Erwin Zajiček.¹⁰¹

9. Činnost ministra spravedlnosti

„Vstup československých Němců do vlády znamená vstup do atmosféry úlevy a vyrovnání,“ hodnotil Mayr-Harting tuto významnou změnu ve vnitřní politice republiky. *„Československý ostrov v německém moři nemá být klínem, ale mostem mezi Západem a Východem a mezi Severem a Jihem. Němci mají své požadavky a nikdy jich neskryvali, ale jejich*

⁹⁸ RŮŽIČKA, V. Personálne a politické zloženie štátnych orgánov a niektoré štatistické údaje dôležité pre dejiny štátu a práva. In: BIANCHI, L. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu. Diel II. 1918–1945*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973, s. 641, 686–689.

⁹⁹ Adresář úřadů v Praze. Praha: Jaroslav Foit, 1923. V současnosti sídlí v tzv. Kadetce na pražských Hradčanech (Tycho-nova 221/1) Ministerstvo obrany.

¹⁰⁰ Poslanecká sněmovna Národního shromáždění sídlila nadále v Rudolfínu, místnosti poslaneckých klubů a výborů byly převážně umístěny ve vedlejší budově, zabrané Akademickému gymnáziu. Senát, jehož členem byl Mayr-Harting v letech 1920–1925, obdržel budovu staré sněmovny na Malé Straně.

¹⁰¹ RŮŽIČKA, V. Personálne a politické zloženie štátnych orgánov a niektoré štatistické údaje dôležité pre dejiny štátu a práva. In: BIANCHI, L. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu. Diel II. 1918–1945*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973, s. 641, 686–689.

*splnění nečinili podmínkou pro vstup do vlády, nýbrž spatřují v jejich postupném splňování úspěch společné práce. [...] Mně stačí skutečnost, že v tomto státě vládne většina, ve které mají účast Němci, Češi, Slovinci a Maďaři, a vláda, ve které jsou Němci, Češi a Slovinci. [...] Největším úspěchem už dosaženým je, že se zastavil postup proti Němcům a že ustaly denní ztráty. Že nenastaly změny zásadní, je pro reálného politika pochopitelné.*¹⁰²

Jednou z důležitých Mayr-Hartingových snah v novém úřadě bylo konečně dosáhnout stabilizace soudnictví. Tato oblast čelila obtížím již za monarchie, po roce 1918 se však vnitřní krize soudnictví dále stupňovala.¹⁰³ Hlavním problémem byl zvýšený nápad, někde až dvojnásobný či trojnásobný, což vedlo k rozsáhlým nedodělkům. Druhým a dlouhohletým, zděděným problémem soudnictví byl nedostatek financí – jak na platy, tak i v souvislosti s případnou přestavbou soudní soustavy, která by si vyžádala prostředky navíc. Východiskem reformou mělo být vytvoření větších okresních soudů na úrovni politických (tj. nikoli již soudních) okresů, což by umožnilo specializaci soudců na jednotlivé agendy a přesun některých agend z přetížených krajských soudů na okresní soudy.

Za Mayr-Hartingova ministerstva pokračovala také dále důležitá unifikace občanského práva, a to jednak v podobě revize všeobecného zákoníku občanského – pokračující etapou komisionální práce na jednotném návrhu na základě subkomitétních návrhů,¹⁰⁴ jednak zároveň v podobě samostatných dílčích zákonů, z nichž nejdůležitější byl např. nový zákon o osvojení. Roku 1926 se podařilo zcela završit přípravu osnovy nového trestního zákona, připravovaného od počátku 20. let. Osnova byla vydána tiskem¹⁰⁵ a ministerstvo ji nechalo přeložit také do němčiny a francouzštiny a vydat i tyto překlady tiskem.¹⁰⁶ Roku 1928 Mayr-Harting usiloval předložit osnovu do legislativního procesu, avšak z politických příčin k tomu nedošlo ani tehdy, ani později.

Jedním z největších politických konfliktů v období vlády tzv. panské koalice byla novela sociálního pojištění, předložená v říjnu 1927, jíž mělo být nově zasaženo do dříve náročně vyjednaného kompromisu mezi pravíci a levíci, který tato právní úprava představovala. Proti novele ostře vystoupila zejména opoziční levice – obě sociální demokracie, komunisté i českoslovenští národní socialisté – stávkami a demonstracemi. Mayr-Harting a další představitelé německé křesťansko-sociální strany byli k novele zdrženliví a rovněž kritičtí. Vyjednával s československými sociálními demokraty a zástupci obou stran se shodli na nepřijatelnosti novely sociálního pojištění.¹⁰⁷ Němečtí křesťanští sociálové byli ochotni podpořit vstup československých sociálních demokratů do vlády za předpokladu, že by do ní nevstoupili českoslovenští národní socialisté, vnímaní jimi jako protiněmečtí.¹⁰⁸

¹⁰² RED. Aktivismus německých křesťanských socialistů. *Lidové noviny*. 1927, roč. 35, č. 130 (13. března 1927), s. 2.

¹⁰³ PRINC, M. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848–1938 (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, zejm. s. 276 an.; PRINC, M. *Soudnictví v prvních letech republiky*. In: KOBER, J. – HOLUBEC, S. *Počátky Československé republiky 2*. Praha: Academia, 2022, s. 176–216.

¹⁰⁴ Srov. DOLEŽAL, M. K unifikačním snahám v oblasti občanského práva 1918–1938. *Právník*. 1988, roč. 127, č. 10, s. 877 an.; SALÁK, P. Obecná část. In: SALÁK, P. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937. Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 9–40; KOBER, J. Nesnadná cesta k osnově československého občanského zákoníku. In: KOBER, J. (ed.). *Osnova československého občanského zákoníku*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021, s. 15–82.

¹⁰⁵ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I. *Osnovy*. II. *Odůvodnění osnov*. Praha: nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926. Srov. k tomu též zprávu RED. Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. *Právník*. 1926, roč. 65, s. 238–239.

¹⁰⁶ RED. Osnova československého trestního zákona. *Právník*. 1928, roč. 67, s. 102.

¹⁰⁷ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIII. 1919–1929*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2000, s. 623.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 623.

K této případné změně koaličního půdorysu, diskutované v souvislosti se Švehlovou těžkou nemocí, však nikdy nedošlo, a také snahy zabránit novele zákona o sociálním pojištění nebyly úspěšné. Němečtí křesťanští sociálové hlasovali podle koaličních dohod a novela, zužující opět dosažený rozsah sociálního pojištění (na přání agráriků z něj měli být vyňati sezónní zemědělní dělníci) a také omezující vliv pojištěných na správu nemocenských pokladen, byla nakonec prohlasována.

Dále je třeba zmínit reformy, které Mayr-Harting neinicioval a s nimiž se naopak musel jako německý ministr vyrovnávat. Jedním z nejkonfliktnějších zásahů této doby byla snaha o novou organizaci politické správy. Pod tímto heslem se pro české země skrývalo zrušení dosud neprovedeného župního zákona a jeho nahrazení novou podobou zemské správy. U Němců tento krok vyvolal rozhořčení, neboť sliboval-li župní zákon určitou míru župní samosprávy a také dvě župy s německou většinou, model země představoval v jejich očích řešení podstatně horší. Nadto bylo spojeno se zánikem Němci dominované země slezské (nově vznikla země moravskoslezská). Jak obratným politikem Mayr-Harting byl, naznačuje způsob, jímž se snažil příznivcům své strany tuto změnu podat: „*vítal z hlediska národního návrat k zemím, ježto podle župního zákona byly by sice dvě župy převážně německé, ale v jiných župách by se Němci byli stali bezprávnou menšinou. Okresy dostanou prý větší rozsah působnosti a budoucnost prý si možná vyžádá jejich další rozdělení na sekce, jako jsou dnešní národnostní sekce zemských školních a kulturních rad.*“¹⁰⁹ Samostatný zákon o volbách do zemských a okresních zastupitelstev pak zhoršil postavení občanů prodloužením funkčního období a zakotvením jmenování 1/3 členů vládou.¹¹⁰ I to dokázal Mayr-Harting svým lidem obhájit: „*ve jmenovacím právu je obsažena v podstatě správná zásada, při které je jmenovací právo jen náhražkou za neexistující ještě stavovské zastoupení. Že by se ho nyní nezneužilo proti Němcům, to zaručuje nynější většina, aby však se něco takového nestalo v budoucnosti, musí Němci žádati národní záruky.*“¹¹¹

Naopak s porozuměním se u některých německých stran setkala vyloučení (zrušení) volebního práva vojáků a četníků, neboť v jejich očích zabíjelo dvě mouchy jednou ranou: oslabovalo konkurenční politické strany a zároveň i české menšiny v německých posádkových městech, které díky českým vojákům získávaly více mandátů.¹¹² Právníci mezi německými poslanci si museli dobře uvědomovat, že byla tato novela protiústavní, ale z perspektivy omezeného nacionálního zájmu byli ochotni bezohledné tažení československých agráriků proti voličům svých politických konkurentů podpořit.¹¹³

U Johanna Wolfganga Brügela se můžeme setkat s hodnocením, že se Mayr jako ministr nedokázal prosadit a že jeho působení bylo nevýrazné vlivem jeho spíše vědeckého než politického habitu; prý „*nedokázal rozvinout tvůrčí iniciativu*“.¹¹⁴ Domnívám se, že jde o nedorozumění. Politický habitus Mayr-Hartingovi nechyběl a byl vzdálen běžnému stereotypu „*nepraktického vědce*“. Brügel dostatečně nerozlišoval mezi širší politikou

¹⁰⁹ RED. Aktivismus německých křesťanských socialistů. *Lidové noviny*. 1927, roč. 35, č. 130 (13. března 1927), s. 2.

¹¹⁰ BIANCHI, L. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu. Diel II. 1918–1945*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973, s. 204–205.

¹¹¹ RED. Aktivismus německých křesťanských socialistů. *Lidové noviny*. 1927, roč. 35, č. 130 (13. března 1927), s. 2.

¹¹² Podrobně k tomu MATES, P. *Vývoj volebního práva v buržoazním Československu*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1981, s. 108–116.

¹¹³ BIANCHI, L. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu. Diel II. 1918–1945*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973, s. 182.

¹¹⁴ BRÜGEL, J. W. *Tschechen und Deutsche 1918–1938*. München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1967, s. 189.

a vnitrostranickou politikou, mezi úrovní ministerstva a vládní úrovní. Ministr se sice projevoval na úrovni svého úřadu aktivně, avšak k tomu, aby byl určitý návrh předložen na ministerskou radu a byl touto schválen, byla zároveň nutná i politická podpora pro ten který návrh. Na váhu při hodnocení Mayr-Hartingova ministerského působení rovněž padá, že německá křesťanskosociální strana skončila své působení ve vládě vlastně předčasně a do jisté míry (alespoň z jejich vlastního pohledu) i neočekávaně.

10. „Vysazení z koalice“ a politická činnost ve 30. letech

Vláda panské koalice – nejprve do 7. února 1929 pod předsednictvím Antonína Švehly, poté pod předsednictvím Františka Udržala, skončila předčasně. V září 1929 bylo vlivem sílících neshod mezi koaličními partnery rozhodnuto o vypsání předčasných voleb do obou komor Národního shromáždění, zkracujících volební období o dva roky. Mayr byl z těch, kteří se snažili koalici udržet. Opakovaně naléhal na kancléře Přemysla Šámala, že by měl „zasáhnout pan prezident [...], přijmout zástupce stran a ujasnit jim, že nutno v zájmu státu koalici udržet,“ neboť „poslanci jsou jako děti a je nutno je přivést k rozumu“.¹¹⁵ Sám Masaryk nechtěl, aby Mayr-Harting na Ministerstvu spravedlnosti pokračoval, (na jeho místo si přál sociálního demokrata Ivana Dérera), ale ve vládě s Mayr-Hartingem původně počítal („musil by dostati resort jiný“). Příčiny byly patrně politické, nikoli osobní; naopak u dřívějšího ministra spravedlnosti, lidovce Josefa Dolanského vylučoval Masaryk jakoukoli jeho účast ve vládě s hodnocením, že jej „nepovažuje za dosti vážného pracovníka“.¹¹⁶ Volby proběhly v říjnu, avšak v následujících jednáních zůstala německá křesťansko-sociální strana mimo – jak napsal výstižně J. W. Brügel, byla „vysazena na břeh“¹¹⁷ z pomyslné vládní lodice. Druhá Udržalova vláda (7. prosince 1929 až 29. října 1932) již byla opět vládou široké koalice mezi částí pravice a částí levice, českých i německých stran. Členství v ní si zachoval Franz Spina, odsunutý však na méně významný resort veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, avšak němečtí křesťanští sociálové byli nahrazeni německými sociálními demokraty v osobě jejich předsedy, brněnského advokáta Ludwiga Czecha. Mayr-Harting se patrně cítil poněkud ukřivděn, a ještě v prosinci 1929 si stěžoval, že prezident republiky se rozloučil s členy vlády „chladně“, že snad někteří z nich zasluhovali více než jen jednořádkový odvolávací dopis, a poukázal „zejména na těžké stanovisko [tj. postavení – pozn. J. K.], které měl on, jako jeden z prvních dvou německých ministrů ve vládě“. Kancléř Šámal mu vysvětloval, že dříve se děkovalo individuálními dopisy, ale že Švehla byl silně proti této praxi a proto byl zaveden současný způsob.¹¹⁸ Výpadek finančních příjmů z politické činnosti v této době Mayr-Hartinga také vedl k tomu, aby se opakovaně dožadoval od Hradu, s nímž byl v úzkém styku, finanční podpory v podobě svého umístění do některých správních rad, z nichž by mu plynuly příjmy.¹¹⁹ Později se snažil rovněž umístit syna Antona do diplomatické služby.¹²⁰ Ještě později, roku 1937, se Hrad

¹¹⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Protokolu T, sign. T 1035/29.

¹¹⁶ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Protokolu T, sign. T 1083/29.

¹¹⁷ BRÜGEL, J. W. *Tschechen und Deutsche 1918–1938*, s. 189.

¹¹⁸ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Protokolu T, sign. T 1410/29.

¹¹⁹ ČESAR, J. – ČERNÝ, B. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Svazek II*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 92.

¹²⁰ *Ibidem*, s. 33. To se mu později podařilo, syn byl umístěn jako zástupce konzula na významný československý konzulát v tureckém Istanbulu, srov. DEJMEK, J. *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, 2012, s. 63.

snažil Mayr-Hartinga prosadit do správní rady České spořitelny, jedné z velkých domácích bank.¹²¹ Místo ve správní radě získal politik také od velkých průmyslníků.¹²²

Ani po odchodu z vlády nepřestal být Mayr-Harting intenzivně politicky činný. Nevyhnutelnou reakcí na přesun strany do opozice bylo posílení nacionální orientace, prosazované zejména Hilgenreinerem. Mayr odmítal Hitlerův převrat v Německu a s obavami sledoval vznik a sílení Henleinovy SdP, proti níž se snažil o oživení aktivistického směřování. Zápasit musel ve vlastní straně, kde odchod z vlády velmi posílil nacionálně orientované křídlo (Luschka, Hilgenreiner a další) a vedl k výrazně ostřejšímu vystupování strany vůči vládě.¹²³ V této době se Mayr-Harting vícekrát vyjádřil ke svým politickým cílům.¹²⁴ Za politický úkol československých Němců¹²⁵ považoval „významný podíl na přípravných pracích pro vnitřní i zahraniční mír“.¹²⁶ V politické oblasti se vyslovoval pro trojdielnost („konservatism, liberalism, marxism“) a varoval, že „jednotná strana“ (tj. snahy o jednocení Němců do jedné strany) „vedla by k nezdravé jednotvárnosti v otázkách kulturních a hospodářských“.¹²⁷ Vyslovoval se pro národnostní autonomii v rovině personální a kulturní, ba i pro nahrazení Senátu „stavovskou komorou“, tj. reprezentací profesně vymezených skupin.¹²⁸ Jinak se ovšem nechtěl demokracie zříci: „[p]osledním a nejvyšším úkolem politiky“ podle Mayr-Hartinga bylo, aby ze „[...] subjektivních pojetí, vycházejících z různosti hledisek, zjištěna střední linie a nalezena kompromisní řešení nutná v každé reálné politice pro spoluzití národů ve státě a států ve společenství národů a států.“¹²⁹

Po těžké volební porážce strany v květnu 1935 (část voličů se patrně přesunula k SdP) nastala Mayr-Hartingova politická hvězdná hodina. Aktivistické skupině ve straně se zdařilo na sjezdu v září 1935 Hilgenreinerovu skupinu a s ní i politický kurs spolupráce s SdP porazit a nastolit kurs aktivistický. Klíčovou zásluhu o to měl právě Mayr-Harting, jemuž se podařilo vytvořit široké spojenectví, které Hilgenreinerovy stoupence odstavilo – argumentoval přitom mimo jiné pronásledováním křesťanů v Hitlerově Německu. Aktivistický kurz ve straně podpořil také litoměřický biskup Anton Weber.¹³⁰

O nesamozřejmý návrat strany do vládní koalice Mayr-Harting usiloval dlouho, v březnu 1936 zdůrazňoval, „aby se dostalo skutečného resortu“, tj. aby nebyli Němci odbytí slabou pozicí ministra bez portfeje: „pouhé ministerské křeslo [by] zase nahnilo vodu na mlýn strany Henleinovy“¹³¹ a také žádal, aby ministrem nebyl Luschka.¹³² Prosazoval, aby člen-

¹²¹ ČESAR, J. – ČERNÝ, B. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Svazek II.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 348.

¹²² *Ibidem*, s. 112.

¹²³ ČESAR, J. – ČERNÝ, B. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Svazek II.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 32.

¹²⁴ Nejuceleněji např. v brožuře MAYR-HARTING, R. *Weg und Ziele der sudetendeutschen Politik.* Prag: Deutsche Presse [1934]; dále v kapitole MAYR-HARTING, R. *Politika.* In: *Němci v Československé republice o sobě.* Praha: Orbis, 1937, s. 28–40.

¹²⁵ Nazývával je „sudetskými Němci“ (*Sudetendeutschen*), podle tehdy populárního nacionálního bojového pojmu, vytvořeného národoveckým aktivistou Franzem Jesserem a postupně rozšířeným domácím německým tiskem a politickými agitátory. Jednalo se o pojem věcně nesmyslný, zahrnující oblasti, které ke geologickému pojmu sudetského masivu nepatřily, a nezahrnující naopak vůbec říšské Němce ze slezské a saské strany téhož masivu.

¹²⁶ MAYR-HARTING, R. *Politika.* In: *Němci v Československé republice o sobě.* Praha: Orbis, 1937, s. 34.

¹²⁷ *Ibidem*, s. 35–36.

¹²⁸ *Ibidem*, s. 38–39.

¹²⁹ *Ibidem*, s. 28.

¹³⁰ KLIMEK, A. *Velké dějiny země koruny české. Svazek XIV.* Praha – Litomyšl: Paseka, 2002, s. 320–321.

¹³¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Protokolu T, sign. T 441/36.

¹³² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Protokolu T, sign. T 228/36.

ství německých stran v koalici bylo rozšířeno na hráz proti Henleinovi: „*mezinárodní situace přímo přikazuje, aby Němci, pokud možno všichni kromě Henleinovců, byli ve vládě zastoupeni. Jde také o to, že se aktivismus henleinovcům může ubránit jen v tom případě, bude-li soustředěn ve vládě samé.*“¹³³ V létě 1936 se strana také vrátila do vládní koalice. Jednou z osob zvažovaných opět na post ministra byl i Mayr-Harting, nakonec však byl vybrán mladý poslanec Erwin Zajíček,¹³⁴ který se měl stát na vládní úrovni tváří nového aktivismu. Získal však pouze funkci ministra bez portfeje. Československá vláda i prezident republiky se intenzivně snažili ve druhé polovině 30. let zlepšovat vztahy s domácími Němci. Důležitým symbolickým krokem Masarykova nástupce v prezidentském úřadě Edvarda Beneše byly návštěvy Ústí nad Labem a Liberce. Jedním z dalších kroků tohoto druhu, majících formovat široké aliance na obranu demokracie, bylo slavnostní odhalení pomníku T. G. Masaryka, uskutečněné 26. dubna 1936 ve Střekově, tehdy nejmladším městě republiky (1936). Úloha hlavního slavnostního řečníka za Němce připadla Mayr-Hartingovi, ač nebyl členem vlády a nahradil původně předpokládaného ministra Franze Spinu. Za Čechy hovořil předseda Senátu Národního shromáždění, sociální demokrat František Soukup.¹³⁵ Posledně uvedený zároveň symbolicky zastupoval levici, zatímco Mayr-Harting pravici. Soukup hovořil česky a pak německy, Mayr-Harting německy – hlavním tématem řeči byla snášenlivost mezi Čechy a Němci.¹³⁶ Událost se stala velkou antifašistickou manifestací: podle tisku se „[p]řes nepříznivé počasí sešly [...] takové zástupy obyvatelstva, jak je Střekov dosud nikdy neviděl“.¹³⁷ Vedle představitelů státu i samosprávy se kolektivně účastnilo množství místních spolků a nechyběli ani představitelé Schichtových závodů.¹³⁸

11. Právní politika, lobbismus a všenněmectví

Svébytnou oblastí Mayr-Hartingovy činnosti na pomezí politiky a práva byla aktivní účast na organizování Německých právnických sjezdů v Československu¹³⁹ (*Deutsche Juristentage in der Tschechoslowakei*).¹⁴⁰ Tento nový druh sjezdů navazoval na všenněmecky orien-

¹³³ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Protokolů T, sign. T 594/36.

¹³⁴ Jihomoravský poslanec Zajíček (1890–1976) byl rodákem z Jevišovky (do roku 1949 Frélichov, něm. Fröllersdorf), vystudoval učitelský ústav a působil jako učitel na obecných školách v Pohořelicích, v Pavlově pod Pálavskými vrchy, a v rakouském Neusiedlu an der Zaya. Za války bojoval na italské a ruské frontě. Od roku 1920 pracoval jako učitel měšťanské školy ve Valticích a od roku 1930 ve Znojmě. V letech 1936–1938 byl ministrem bez portfeje. Srov. k němu TRAPL, M. Zapomenutý jihomoravský německý politik a ministr československé vlády Erwin Zajicek (1890–1976). *Jižní Morava*. 2018, roč. 54, č. 57, s. 108–118.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ HLADÍKOVÁ, V. *Dva pomníky TGM ve Střekově: pamětní spis k odhalení pomníku Tomáše Garrigue Masaryka 28. října 2008*. Ústí nad Labem: Statutární město Ústí nad Labem, 2008; HNÍZDIL, V. *Střekov v letech 1936–1939*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 2020, s. 26–33. Vyobrazení pomníku otiskují KAISEROVÁ, K. – KAISER, V. (eds). *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995, s. 318. Po okupaci pohraničních okresů byl pomník zničen. Na místě pomníku v současnosti stojí novodobá Masarykova socha z roku 2007.

¹³⁷ RED. Nejmladší město republiky ctí prezidenta-Osvoboditele. *Světozor*. 1936, roč. 36, s. 301.

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Ke sjezdům srov. BALÍK, S. Sjezdy právnické. In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds). *Encyklopedie českých právních dějin. XII. svazek, Sa – Smlouva ná.* Plzeň – Ostrava: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk – Key Publishing, 2018, s. 285–288, a podrobně KOBER, J. *Právo, pospolitost a reprezentace. Práce právnických sjezdů v českých zemích a v Československu*. Brno: Maticе moravská, 2024.

¹⁴⁰ Název nebyl volen náhodně: vyjadřoval skutečnost, že se jedná o lokální všenněmecké právnícké sjezdy v Československu, tj. lokální filiálku velkého Německého právníckého sjezdu, nikoli například „pouze“ právnícké sjezdy československých Němců. Tomu odpovídalo i jejich hybridní pojetí, ve kterém hráli klíčovou úlohu zahraniční Němci, i jejich plánování, neboť téměř všechny tyto sjezdy byly uskutečňovány v těch letech, kdy se zrovna nekonal velký Německý právnícký sjezd v Německé říši či v Rakouské republice.

tované Německé právnícké sjezdy, organizované od 60. let 19. století v německých státech, posléze v Německé říši, a několikrát také v rakouských zemích, čímž měla být naznačena jejich všenněmecká aspirace. Pořádání jednoho z těchto sjezdů v Předlitavsku roku 1904 v Inšpruku také uvedlo coby odpověď v život český právnícký sjezd v Praze roku 1904, mající mj. demonstrovat, že Předlitavsko není ani zdaleka pouze německým národním prostorem.¹⁴¹ Několik let po vzniku Československa si domácí Němci, nadále se ovšem účastníci také všenněmeckých právníckých sjezdů, za účelem ovlivňování československé právní politiky vytvořili zvláštní nový formát sjezdu pro Československo, ve skutečnosti pojatý jako hybridní, neboť počítající s rozsáhlou spoluúčastí Němců z říše i z Rakouska, kteří v některých letech počtem vystupujících na tomto sjezdu převyšovali domácí Němce. Z českého hlediska se jednalo o krok nekalý, neboť uměle podporující a zvyšující právní váhu a vliv domácích Němců rozsáhlou (a mnohdy vsutku odborně úctyhodnou) zahraniční posilou, a také intenzivně upevňující a budující pro Čechy silně nežádoucí vazby mezi domácí německou menšinou a sousedními německými státy. Republika ovšem neměla páky, jak těmto všenněmecky orientovaným akcím bránit, a proto je musela strpět. Jednalo se o události, jejichž zahájení byla zpravidla naplněna poměrně ostrou a emotivní všenněmeckou rétorikou, například se žalovalo na údajně hrozný vývoj od převratu v Německu a v Rakousko-Uhersku, na pokořený a zbídačený stav Němectva a obvykle se poukazovalo na nutnost spolupráce a společné akce německého národa, vedoucí ke změně. Můžeme dodat, že samotná myšlenka právníckých sjezdů, ať českých nebo německých, byla přinejmenším problematická. Odhlédneme-li od prvku národní reprezentace, kterou tyto sjezdy zpočátku měly v národním soupeření v době před první světovou válkou, jejich smyslem bylo jinak především to, co bychom dnes nazvali lobbismem, ovlivňováním, respektive manipulováním právní politiky. Na rozdíl od profesních komor, jejichž vedení bylo voleno a reprezentovalo tak skutečně členstvo své komory, postrádaly sjezdy coby v podstatě libovolná seskupení osob legitimitu k tomu, autoritativně se vyslovovat k záležitostem právní politiky. Poté, co Mayr-Harting opustil vládní funkci, věnoval se právníckým sjezdům opět více a roku 1931 se stal i předsedou jejich organizačního spolku (zřízeného po říšském vzoru), nazvaného Stálé zastoupení Německého právníckého sjezdu v Československu.¹⁴² Byla to funkce jistě zasloužená, neboť v předchozím desetiletí věnoval rozvoji těchto sjezdů mnoho energie a opakovaně se jich účastnil s úvodním slovem, a to demonstrativně i v době, kdy byl ministrem spravedlnosti.¹⁴³ Dlužno však uznat, že jednal jen obdobně, jako jednali ministři spravedlnosti z řad Čechů, kteří se zase účastnili sjezdů československých právníků.

12. Meziválečná civilistická činnost

Nebudeme snad daleko od pravdy, označíme-li Mayr-Hartinga za civilistu *sui generis*. Romanistické, právněhistorické odborné směřování a dvojdomost romanisticko-civilis-

¹⁴¹ Srov. k tomu KOBER, J. *Ibidem*.

¹⁴² SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 284.

¹⁴³ Srov. například jeho proslovy na německých právníckých sjezdech v Brně, v Liberci, v Teplicích-Šanově a konečně v Chebu – Františkových Lázních, srov. MAYR, R. *Zweiter deutscher Juristentag in der Tschechoslowakei*. Ein Geleitwort. *Prager Juristische Zeitschrift*, V. 1925, č. 6–7, sl. 163–164; MAYR, R. *Willkomgruß*. *Prager Juristische Zeitschrift*, VII. 1927, č. 7, sl. 201–202; MAYR, R. *Willkomgruß*. *Prager Juristische Zeitschrift*, VIII. 1928), č. 6, sl. 205; MAYR, R. *Begrüßung*. *Prager Juristische Zeitschrift*, IX. 1929, č. 10, sl. 294–295; MAYR, R. *Begrüßung*. *Prager Juristische Zeitschrift*, XI. 1931, č. 10–11, sl. 313–315.

tické habilitace vytvářela specifický odborný profil a přístup, který mu umožňoval odlišovat se poněkud od běžných civilistů a pochopitelně i od běžných romanistů. Přičteme-li k tomu živý zájem o vývoj práva v jeho sociálních souvislostech, smysl pro živé otázky právní současnosti a konečně i živý zájem o politickou vřavu doby a zkušenosti z účasti na ní (zde snad mohl mít do jisté míry za vzor Ungera, jemuž politický smysl rovněž nechyběl, popřípadě i fakultního kolegy Emila Pferscheho), do jisté míry však běžné pro řadu tehdejších právníků – vyvstává nám před očima odborný profil, který jistě mohl být příslibem. Druhou, samostatnou otázkou zůstává, co s touto konstelací podnikl, jak ji dokázal využít. O civilistických pracích předválečného období jsme se již zmínili výše. Je zřejmé, že nové politické angažmá po roce 1919 ukrajovalo více času, než by bylo vědci a učiteli milé. Na druhé straně však politická zkušenost i leccos učenci plodným způsobem vracela.¹⁴⁴

Praví-li se, že je důležitou povinností učitele napsat svým posluchačům dobrou učebnici, lze říci, že ji Mayr-Harting s určitými odklady splnil teprve po řadě let učitelského působení. Její rukopis vznikl z přednášek postupně, tříbením, avšak její autor ji vydal, na rozdíl od jiných, teprve po dokončení celého systému. Čtivě napsané, precizně členěné a didakticky velmi zdařilé dílo vyšlo v Liberci u bratří Stiepelů ve dvou svazcích v letech 1922–1923.¹⁴⁵ Jejím jediným nedostatkem bylo nepříhlížení k právu platnému za Bílými Karpatami, autorem však omlouvané (v únoru 1922) tím, že „*sjednání občanského práva, jež provedeno bude připravovanou novou redakcí občanského zákoníka, běře za svůj základ bývalé právo rakouské*“.¹⁴⁶ Souběžně roku 1922 vyšel i první svazek českého překladu,¹⁴⁷ pořízeného z podnětu Františka Weyra¹⁴⁸ v Brně Rudolfem Dominikem – učebnice měla sloužit především posluchačům brněnské fakulty, kde vlivem tamní civilistiky, v počátcích velmi slabé, učebnice dosud chyběla.¹⁴⁹ Vydávání dalších svazků se značně protáhlo, celý překlad učebnice byl dokončen teprve roku 1929.¹⁵⁰ Překladaťel¹⁵¹ nadto rozhojnili

¹⁴⁴ V této souvislosti lze ostatně poukázat i na podobný osobnost obohacující a rozvíjející vliv politické zkušenosti i u jiných tehdejších profesorů, např. Jana Krčmáře, Kamila Krofty či Josefa Šusty.

¹⁴⁵ MAYR, R. *Lehrbuch des bürgerlichen Rechtes. Erster Band. 1. Buch. Allgemeine Lehren*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1922; MAYR, R. *Lehrbuch des bürgerlichen Rechtes. Erster Band, 2. Buch. Sachenrecht*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1922; MAYR, R. *Lehrbuch des bürgerlichen Rechtes. Zweiter Band. 3. Buch. Recht der Schuldverhältnisse*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1922. Dotisk vyšel roku 1923.

¹⁴⁶ Předmluva k prvnímu vydání. In: MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha první. Nauky obecné*. 2. vydání. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1929, s. III.

¹⁴⁷ MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha první. Nauky obecné*. Brno: Barvič & Novotný, 1922. Roku 1929 vyšel tento první svazek jako ještě mírně odlišné 2. vydání. Ostatní svazky již podruhé vydány nebyly.

¹⁴⁸ „*K překladu jsem dal podnět pro nedostatek původního českého spisu vyčerpávajícího celý obor občanského práva.*“ WEYR, F. *Paměti. 2. Za republiky (1918–1938)*. (Ed. UHDEOVÁ, J.) Brno: Atlantis, 2001, s. 88.

¹⁴⁹ Rudolf Dominik učebnici nenapsal. Jaromír Sedláček do roku 1922 učebnici rovněž nevydal, jeho první stručná (89 s.) učebnice vyšla až roku 1923 (SEDLÁČEK, J. *Nástin akademických přednášek z občanského práva. Svazek I. Všeobecná část*. Brno: Nákladem čs. akad. spolku „Právník“, 1923; v letech 1924–1929 pak postupně vydal ještě třísvazkovou učebnici závazkového práva.

¹⁵⁰ Další svazky vycházely většinou s dvouletými rozestupy: MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha druhá. Práva věcná*. Brno: Barvič & Novotný, 1924; MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha čtvrtá. Právo rodinné*. Brno: Barvič & Novotný, 1926; MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927; MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha třetí. Právo obligační*. Brno: Barvič & Novotný, 1929. Učebnice vyšly v rámci Sbírký spisů právnických a národohospodářských, svazek 8, 25, 28, 34. Nedávno vyšel (pod jménem R. Mayr-Harting) rovněž přetisk původní sazby českého překladu, vydaný ve dvou svazcích, srov. MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Svazek I–II*. (Eds. HORÁK, O. – SPÁČIL, J.) Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lze litovat, že nakladatel si svou úlohu značně zjednodušil, neboť kniha nevyšla v nové sazbě. První svazek je přetištěn ve svém mírně odlišném druhém vydání z roku 1929.

¹⁵¹ Knihu prvou přeložil Rudolf Dominik, druhou Method Fišer a Alois Chytil. Autoři překladů třetí, čtvrté a páté knihy uvedeni nejsou, což je mimořádně zvláštní, a ani jinde se mi je nepodařilo zjistit. Jako autor „revize překladu“, čímž

překlad i odkazy na některé české práce, což z českého překladu vytvářelo svébytný konstrukt,¹⁵² čehož si byl autor vědom (psal o „mnohé mezeře“ své knihy „v tomto směru“¹⁵³). Svolením k překladu učebnice získal Mayr-Harting výjimečné postavení, jednalo se o první domácí německou učebnici občanského práva, která byla takto přeložena. Bezpochyby to prospělo i známosti jeho osoby v československém právním prostředí.

Zvláštní zájem Mayr-Harting věnoval v tomto období autorskému právu. Již roku 1922 vydal článek, ve kterém představil své teze k jeho reformě.¹⁵⁴ Roku 1925 vydal článek k otázkám autorského a patentového práva v oblasti vědy¹⁵⁵ a roku 1927 přiblížil domácí právní úpravu německému publiku.¹⁵⁶ Téhož roku vydal také u Stiepelů v Liberci krátké poznámkové vydání předpisů z této oblasti.¹⁵⁷ Tím se dostáváme k dalšímu okruhu jeho civilistických prací – k poznámkovým vydáním právních předpisů. Výše již zmíněné poznámkové vydání občanskoprávních předpisů z roku 1905 – hodnotné především ve svém sestavení přehledu a výňatků nepřehledného množství menších právních norem, stojících vedle všeobecného zákoníku občanského – ve 20. letech rozsáhle přepracoval, doplnil a znovu vydal vlastním nákladem a ve zhruba dvojnásobném rozsahu; vznikla tak příručka nenápadná, avšak velmi hodnotná.¹⁵⁸

S opuštěním ministerského křesla roku 1929 získal Mayr-Harting opět více času na vědeckou práci. Ve třicátých letech zaměřil ve svých textech pozornost k problematice unifikace práva. Roku 1934 se zamýšlel šířeji o unifikaci jako o politickém problému v příspěvku do rozsáhlé pocty k narozeninám, věnované svému vrstevníku, chorvatskému civilistovi Ivanu Maurovičovi (1873–1952) roku 1934.¹⁵⁹ Pod novým, odlišným názvem a s úpravami posléze tento text v září 1934 vydal ještě také časopisecky.¹⁶⁰ Mayr-Harting se odkázal na dávný požadavek Ernsta Zitelmanna (1852–1923) na vytvoření „světového práva“ (*Welt-*

můžeme rozumět doplnění o českou literaturu, je uveden v poznámce ve třetí, čtvrté a páté knize Jaromír Sedláček. Na rozdíl od koncepce prvních dvou svazků, doplněných skutečně důkladně a jistě s nemalým úsilím, se u třetí knihy (závazkové právo) jednalo o pouhý odkaz na Sedláčkovu *Obligační právo* a v něm uvedenou českou literaturu („vzhledem k této okolnosti nebudeme v dalším na českou literaturu odkazovati“). Byl to poněkud nekalý postup, nutící čtenáře pořídit si k učebnici Mayrově i Sedláčkovu učebnici o stejném tématu. Naopak ke zbývajícím oblastem občanského práva neměl Sedláček našťastí své vlastní učebnice dosud napsány (Rodinné právo vydal až roku 1934), a proto čtvrtá (rodinné právo) a pátá (dědické právo) Mayrova kniha již byly opět doplněny o českou literaturu způsobem zhruba se blížícím knihám první a druhé, byť méně důkladně.

¹⁵² Doplněný překlad do značné míry uměle konstruoval „ideální poměry“, v nichž by pražský německý profesor uměl česky, domácí literaturu by znal a spravedlivě by na ni odkazoval. Zatímco pro české autory to bylo dávno samozřejmostí, srov. práce Tilschovy, Krčmářovy, popřípadě Randovy, pro domácí Němce nikoliv. Ke druhému, doplněnému německému vydání Mayrovy učebnice nikdy nedošlo, takže zůstává otázkou, zda by do něho autor něco z doplňků brněnských překladatelů a doplňovatelů býval převzal.

¹⁵³ Předmluva k prvnímu vydání in: MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha druhá. Práva věcná*. Brno: Barvič & Novotný, 1924, s. III.

¹⁵⁴ MAYR, R. Reform des Urheberrechtes. *Prager Juristische Zeitschrift*, I. 1921, č. 1, sl. 6–11.

¹⁵⁵ MAYR, R. Schutz des wissenschaftlichen Eigentums. *Wissenschaftliche Vierteljahrschrift. Prager Juristische Zeitschrift*, V. 1925, č. 1, s. 18–30.

¹⁵⁶ MAYR-HARTING, R. *Das tschechoslowakische Urheberrecht*. In: *Festschrift der österreichischen Richterzeitung zum österreichischen Richtertag 1927*. Wien: Österreichischer Richtertag, 1927, s. 22–24.

¹⁵⁷ MAYR, R. *Urheber- und Verlagsrecht mit kurzen Erläuterungen*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1927.

¹⁵⁸ MAYR, R. *Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch nach dem Stande der Gesetzgebung bis zum 15. Februar 1931*. Reichenberg: Druck von Gebrüder Stiepel, 1931.

¹⁵⁹ MAYR, R. Unifizierung oder Differenzierung des bürgerlichen Rechtes? In: *Spomenica Mauroviću. Prilozi posvećeni Ivanu Mauroviću od prijatelja, drugova i učenika o šesetogodišnici njegovog života / Serta Mauroviciana. Commentationes oblate Joanno Maurovič sexagenario ab amicis, collegis et discipulis*. Svazek II. Beograd: Štamarija „Globus“, 1934, s. 91–100.

¹⁶⁰ MAYR, R. Vereinheitlichung des bürgerlichen Rechtes als politisches Problem. *Prager Juristische Zeitschrift*, XIV. 1934, č. 15, sl. 487–496.

recht),¹⁶¹ avšak sám se vyslovoval pro unifikaci *en petit*, střeoevropskou, pro „malý svět nástupnických států“: „*Autarkie nebo jednota, suverenita jednotlivého státu, nebo svaz národů či států, tato vysoce politická otázka, tvoří dnešní jádro světové obchodní politiky a světové politiky v užším slova smyslu, se nám navrácí zpět přes politiku právní.*“¹⁶² Nebylo by snad vhodné vytvořit pro nástupnické státy společnou mezinárodní komisi všech zúčastněných států? Druhým krokem by podle něj mohla být komise mezinárodní, podporovaná Společností národů. Nebyl by to ovšem „*krok vpřed*“ a „*vzájemné přiblížení států a národů*“ a „*cesta k postupnému nastolení světového míru, skutečného míru národů*“ a „*nejjistější jádro pro postupnou novou organizaci Evropy [!] ve znamení míru a ku spásu jejich národů a států*“ [!],¹⁶³ jak téměř básnicky psal, nýbrž mnohem spíše vyprázdnění jejich demokracie, tedy *via facti* omezení občanů v rozhodování o jejich právu. Mayr ve svém článku uznával, že unifikace právního řádu uvnitř jednotlivých států je z praktického hlediska nezbytná, žádal však, aby se tak dělo „*v dohodě*“ mezi střeoevropskými státy, aby tato práce byla zaměřena „*na konečnou právní jednotu, krátce řečeno, Střeoevropy*“.¹⁶⁴ Stejně jako Zitelmann při svém požadavku „světového práva“, ani Mayr-Harting ve svém požadavku „práva Střeoevropy“ nedocenil, že vývoji svědčí určitá míra právní různosti a konkurence právních řešení. Idea společného občanského zákoníku „střeoevropských“ států nebyla slučitelná se suverenitou a demokracií těchto nových států, které potřebovaly své právo pružně přizpůsobovat v každém státě odlišnému politickému vývoji i odlišným náboženským, sociálním, kulturním a jiným představám a potřebám svých občanů. V praxi se stejného principu ostatně později zastával i sám Mayr-Harting, když obhajoval potřebu neupravit v novém občanském zákoníku rodinné právo: tato potřeba odpovídala politické situaci v Československu a dosaženému domácímu politickému kompromisu, tedy situaci nepřenositelné do jiných států.¹⁶⁵

Stejný živý zájem o unifikaci jugoslávského práva prozrazuje rovněž jeho rozsáhlý text o připravované osnově jugoslávského občanského zákoníku z roku 1936 ve společné počtě k narozeninám čtyř slovinských právníků, která měla vyjít v Lublani. Vyšel však pouze

¹⁶¹ ZITELMANN, E. *Die Möglichkeit eines Weltrechts [1888]*. München – Leipzig: Duncker & Humblot, 1916.

¹⁶² MAYR, R. Vereinheitlichung des bürgerlichen Rechtes als politisches Problem. *Prager Juristische Zeitschrift*, XIV. 1934, č. 15, sl. 487, 491–492.

¹⁶³ V originále *Neuorganisation Europas*, což patrně nelze vykládat jinak než jako revizi mírových smluv z let 1919–1920, neboť právě jimi již kontinent nově organizován byl, a to právě „ve znamení míru“, mj. tak, aby bylo čeleno politickému a hospodářskému expanzionismu Německé říše a Rakousko-Uherska a aby byla zajištěna státní existence dosud jiným státním celkům podrobených národů, což se, pomineme-li složitou otázku jinonárodních menšin a vyjma Rusínů a Lužických Srbů (a ovšem i vyjma jiných národů mimo území bývalých ústředních mocností, např. ve Velké Británii či ve Španělsku), v zásadě podařilo uskutečnit.

¹⁶⁴ MAYR, R. Vereinheitlichung des bürgerlichen Rechtes als politisches Problem. *Prager Juristische Zeitschrift*, XIV. 1934, č. 15, sl. 487, 493–494. Zdá se, že Mayr zde pracuje s pojmem „Mitteleuropa“ („Střeoevropa“ – překládám jej takto, abych jej odlišil od ryze geografického, neutrálního pojmu „střední Evropa“) jak jej razil propagátor německé expanze Friedrich Naumann (1860–1919) ve stejnojmenném spise z roku 1915 o podřízení části kontinentu německé hospodářské a politické hegemonii. Tato „Mitteleuropa“ měla končit přímým nebo nepřímým ovládnutím Alasaka-Lotrinska, Belgie, Rakouska-Uherska, severní Itálie, Balkánu, Pobaltí a území dnešní Ukrajiny, Běloruska a části Ruska. Srov. FISCHER, F. *Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914/18*. Düsseldorf: Droste Verlag, 2013; MOMMSEN, W. Die Mitteleuropaidee und die Mitteleuropaplanungen im Deutschen Reich vor und während des Ersten Weltkrieges. In: PLASCHKA, R. G. (ed.). *Mitteleuropa-Konzeptionen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1995, s. 3–24; JINDRA, Z. Der Plan der deutschen Hegemonie in Mitteleuropa. In: *Beiträge zur neuesten Geschichte der mitteleuropäischen Völker*. Praha: Československá historická společnost, 1960, s. 49–94.

¹⁶⁵ Srov. KOBER, J. Nesnadná cesta k osnově československého občanského zákoníku. In: KOBER, J. (ed.). *Osnova československého občanského zákoníku*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021, s. 15, 68.

první svazek¹⁶⁶ a vše nasvědčuje tomu, že zůstala torzem.¹⁶⁷ Z vysázených částí druhého svazku byly předem vydány některé separátní otisky, včetně příspěvku Mayr-Hartingova, vyšlého v Lublani již roku 1936.¹⁶⁸ Do této oblasti náleží také studie o manželském právu v osnově nového italského občanského zákoníku.¹⁶⁹

Ve vztahu k československé revizi všeobecného zákoníku občanského se Mayr-Harting ve 20. letech vyjadřoval opatrně. Zvláštní zájem ve vztahu k podobě rodinného práva pochopitelně měl jako politik náboženské politické strany. Roku 1925 tak do pocty svému kolegovi z fakulty Heinrichu Singerovi uložil „kritické poznámky“ k tehdejší podobě návrhu československého manželského práva tak, jak ji připravil příslušný subkomitét.¹⁷⁰ K osnově jako celku se vyjádřil znovu pochvalným článkem roku 1931.¹⁷¹ Roku 1936 pak přispěl do Randova jubilejního památníku pěknou statí o proměnách nauky o držbě od všeobecného zákoníku občanského k nové osnově.¹⁷² Na jejím konci nabízí pohled romanisty i civilisty na úlohu římského práva pro svou současnost: „[...] *duch římského práva nesmí být duchem každého právního systému a už vůbec ne duchem moderního právního systému, který chce a má brát v úvahu sociální citění a snahy. Sama římská právní věda již dávno uznala, že velikost a osobitost římského práva neurčuje ani tak látka a obsah, jako forma a technika. Z toho lze vyvodit správný závěr. Římskoprávní technika bude užitečná pro každý – i nejmodernější – právní řád, a proto ji je třeba užívat. Úkolem moderní teorie a praxe naproti tomu musí být: naplnit staré měchy novým vínem a utvářet právní látku podle potřeb dnešního národního a sociálního ducha. Náš starý zákoník to do jisté míry činil již v nauce o držbě, která díky svému přirozenoprávně-kantovskému vyznění v nejednom ohledu předstihla ducha své doby. Osnova v tomto ohledu představuje další pokrok. Nechť se jí podaří zbavit nedostatků a brzy ji uvést v účinnost. Coby dílo domácí právní vědy pak bude i důstojným pomníkem muže, který byl učitelem a vzorem pro celé generace právníků, mezi nimi i duchovních tvůrců osnovy.*“¹⁷³

Ještě výrazněji svůj názor na revizi všeobecného zákoníku občanského vyjádřil roku 1937 v textu, jímž přispěl do pocty Janu Krčmářovi,¹⁷⁴ předáku revizních prací. Ve své úvaze hodnotil jednak osnovu zákoníku, jednak práci Krčmáře jako legislativce. Podle

¹⁶⁶ *Spomenica Dolencu, Kreku, Kušejju in Škerlju. Prispevki posvečeni Metodu Dolencu, Gregorju Kreku, Radu Kušejju in Milanu Škerlju od prijateljev, tovarišev in učencev, ob šestdesetletnici njihovega življenja. Prva knjiga. / Strena Dolenciana, Krekiana, Kusejana, Škerliana. Viris celeberrimis Methodio Dolenc, Gregorio Krek, Iacobo Kušej, Aemiliano Škerlj duodecimum aetatis lustrum gloriose peragentibus has commentationes amici collegae discipuli sacras esse voluerunt. Volumen prius.* Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, 1937.

¹⁶⁷ Druhý svazek se nenachází v žádné knihovně, a to ani v univerzitní knihovně lublaňské.

¹⁶⁸ MAYR, R. *Der „Vorentwurf des bürgerlichen Gesetzbuches für das Königreich Jugoslawien“. Eine kursorische Betrachtung.* Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1936. Dodejme, že příspěvek vyšel i v separátu s paginací chystaného druhého svazku. Podobně vyšel z druhého svazku jako separát též příspěvek Rudolfa Schranila či Eduarda Reut-Nicolussiho.

¹⁶⁹ MAYR, R. *Il Diritto matrimoniale nel Progetto di un nuovo codice civile italiano. Annuario di Diritto Comparato e di Studi Legislativi*, 1932, Vol. 7, P. I., fasc. 1, vydaná též jako separát.

¹⁷⁰ MAYR, R. *Das Eherecht des künftigen „bürgerlichen Gesetzbuches für die Tschechoslowakische Republik“.* Kritische Bemerkungen. *Wissenschaftliche Vierteljahrschrift. Prager Juristische Zeitschrift*, V. 1925, sešit č. II–III. (Festschrift zum 70. Geburtstag Prof. Dr. Heinrich Singers), sl. 77–91.

¹⁷¹ MAYR, R. *Das Gesetz, mit dem ein Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch erlassen wird. Prager Juristische Zeitschrift*, XII. 1932, sl. 211–219.

¹⁷² MAYR, R. *Wandlungen der Besitzlehre auf dem Wege vom a. b. G. B. zum Revisionsentwurf.* In: KRČMÁŘ, J. (ed.). *Randův jubilejní památník. K stému výročí narození Antonína Randy vydala Právnická fakulta University Karlovy.* Praha: Nákladem Právnické fakulty University Karlovy, 1934, s. 163–172.

¹⁷³ *Ibidem*, s. 171–172.

¹⁷⁴ MAYR, R. *Krčmář der Gesetzgeber.* In: JUDr. Jan Krčmář. *Soubor článků o jeho osobnosti a díle, vydaný u příležitosti 60. narozenin.* Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 147–149.

Mayr-Hartinga byla nejlepším postupem v zákonodárné činnosti střední cesta, kombinující práci malého kolektivu s kritikou větší skupiny – cesta, které československá revize podle něj dostala. Jana Krčmáře pak prý činila pro legislativní činnost zvláště vhodným kombinace vědeckého ducha a uměleckého smyslu, neboť „*právní věda je zároveň vědou i uměním*“.¹⁷⁵ Jeho úlohu při revizních pracích přirovnal k přestavbě památkově chráněného domu: „*nezmizelo nic, co bylo ve starém zákoníku hodnotné a nadčasové. Odstraněny byly jen prvky nadbytečné a poplatné době vzniku. Doplněno bylo jen nejnútnejší. Celkový dojem je nezměněn. Krása jazyka, konstrukce systému zůstaly. Při takových omezeních se ukáže mistr.*“¹⁷⁶

Roli odborníka a roli politika Mayr-Harting velmi obratně kombinoval zvláště v politických jednáních, věnovaných bezprostřední oblasti svého učitelského působení a také odborného psaní – občanskému právu. Jako ostře veřejností sledovaný politický předák si samozřejmě nemohl dovolit nic, co by zpochybnilo politické zájmy jeho strany. Důležitým prvkem jeho vystupování se postupně stala role poněkud rozšafného profesora, snažícího se stranický zájem přiodít do šatu duchaplných, obecnějších představ, a tím je učinit šířeji uznatelnými. Jedním z konfliktů nad zákoníkem bylo to, zda má zahrnout také rodinné právo a v jaké podobě, neboť právě na ni se názory dramaticky rozcházely. Východiskem z nouze byl politický kompromis, tuto spornou materii z návrhu odstraňující a zachovávající *status quo*: byly to křesťanské strany, které si tuto změnu vynutily. Zatímco někteří poslanci se zachovali zodpovědně (např. zástupce německé sociální demokracie konstatoval, že neučiní nic, co by ohrozilo soulad v koalici),¹⁷⁷ někteří poslanci (agrárníci, národní socialisté) útočili na podobu zákoníku bez rodinného práva zcela nevěcnými, demagogickými způsoby.¹⁷⁸ Mayr-Harting hovořil podstatně střízlivěji: „*Není [...] loučení s tímto starým zákoníkem pro znalce tohoto zákona opravdu snadné. Utěšuje však myšlenka, že zákoník může o sobě říci: ‚Non omnis moriar‘, neumru celý! [...] Všichni se pamatujeme na těžké boje, které kdysi způsobilo zavedení fakultativního civilního manželství. A tu chtěli jít ještě o krok dále a nahradit fakultativní civilní manželství obligatorním; a dělá to smutný dojem, jak již musím říci, že si komise byla již od prvního okamžiku vědoma slabosti svého stanoviska [...]. To si měla komise rozmyslet předem a neměla se věci vůbec dotýkat.*“ Také řešení postavení nemanželských dětí nahlížel Mayr-Harting jako „*radikalismus – světové i právní názory se o tom mohou rozcházeti – že si i rozvázní zákonodárci musí říci: Tak to nepůjde!*“¹⁷⁹

¹⁷⁵ Ibidem, s. 148.

¹⁷⁶ Ibidem, s. 149.

¹⁷⁷ „[O]tázka rodinného práva je politickou otázkou, může být řešena jen politicky a marny zůstanou všechny pokusy určitých kruhů použití této otázky pro své stranické výhody, aby se vytvořily difference mezi jinými stranami [...] za žádných podmínek nepropůjčíme se k tomu, abychom pro soukromé anebo určité stranické zájmy rozvíjeli otázky nebo rozhodovali o otázkách, které by ve svých konečných důsledcích mohly ohrozit trvání koalice.“ (C. Heller), KOBER, J. Nesnadná cesta k osnově československého občanského zákoníku. In: KOBER, J. (ed.). *Osnova československého občanského zákoníku*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021, s. 15, 67.

¹⁷⁸ Osnovu zákoníku přirovnávali např. k „*trupu bez hlavy, a já myslím dokonce [...] trupu bez srdce, protože by i ten občanský zákoník jinak vypadal, kdyby nebylo rodiny*“ (O. Suchý). Někteří poslanci převzali fašizující rétoriku, když představili vynechání rodinného práva jako údajný důsledek všeobecného úpadku: „*ztrátu společného ideálu a společné mravní autority, váhavé bezradnosti a nevíry ve věčné a absolutní hodnoty a měřítka, [...] důsledek světové mravní krize*“ (J. Stránský) a v podobném duchu se vyjádřil také brněnský profesor a poslanec Rudolf Dominik a zástupci Henleinovy Sudetendeutsche Partei. Jiní zase kritizovali, že „*bude zde v zákoně díra a manželské právo bude i nadále roztrženo*“ (Fr. Ostrý), KOBER, J. Nesnadná cesta k osnově československého občanského zákoníku. In: KOBER, J. (ed.).

Osnova československého občanského zákoníku. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021, s. 15, 71–72.

¹⁷⁹ Národní shromáždění, Poslanecká sněmovna, 1935–1938, 92. schůze (15. dubna 1937).

Osnovu jako celek Mayr-Harting vehementně hájil: „*Je to dobrá práce – dobrá práce pochopitelně proto, že je dílem nejlepších odborníků ve státě.*“¹⁸⁰ Osnova se stala také jedním ze zájmů a radostí, které se pro politika, stojícího již za svým zenitem, staly v letech 1937–38 důležitými. V pokračujícím projednávání osnovy revidovaného občanského zákoníku patrně spatřoval symbol spolupráce i možnost uplatnění svých odborných znalostí a tím i – v dobrém slova smyslu – uplatnění své osobnosti. Přestože se namnoze jednalo o drobnější formulační změny, civilistická i romanistická erudice stárnoucího učenice se při těchto jednáních projevila v plné síle. Postoj jím naznačený v textech o revizi všeobecného zákoníku občanského se ani tehdy nikterak nezměnil: přestože na přípravě osnovy neměl v ani jedné z jejích postupných fází – vyjma snad pozice ministra spravedlnosti – žádný podíl, byla jeho kritika velmi uznalá, zdrženlivá a vysoce konstruktivní.¹⁸¹

Vedle civilistických témat ještě na okraj zmiňme i otázku studia a studijní reformy – také Mayr-Harting vyjádřil své stanovisko k tehdy tak živému požadavku. V drobném textu se vyjádřil ke kontroverzi nad tzv. humanistickým gymnáziem.¹⁸² Především však uveřejnil své stanovisko k reformě právnického studia – vlivem svého odborného zaměření hleděl odmítavě na boje mezi „historiky“ a „modernisty“, tj. před svárem o rozsah výuky historického a platného práva a varoval před nimi; nebezpečí viděl v přetěžování vyučovanou látkou a apeloval na její správné dávkování; zdůrazňoval význam toho, naučit posluchače právnickému myšlení.¹⁸³ Ve 20. a 30. letech především úmrtí nebo životní jubilea přiváděla Mayr-Hartinga stále častěji – byť na malém půdorysu žánru značně konvencí svázaného – k úvahám o osobnostech a myšlenkách formujících romanistiku i civilní právo v generaci jeho učitelů i vrstevníků. Některé z těchto textů obsahovaly postřehy a poznámky cenné i dnes k pochopení úlohy a díla některých z těchto mužů. Roku 1917 takto vzpomněl památku zemřelého staršího pražského kolegy, romanisty a civilisty Emila Pferscheho (1854–1916).¹⁸⁴ Roku 1922 připomněl Mayr-Harting zásluhy v prosinci předešlého roku zemřelého romanisty Ludwiga Mitteleise (1859–1921), svého učitele.¹⁸⁵ Jeho zásluhy na poli vědy považoval za zásadní, spočívající v úplné obnově oboru starověkých právních dějin.¹⁸⁶ Poukázal také na skutečnost, že zesnulý působil v letech 1887–1891 jako mimořádný profesor v Praze.¹⁸⁷ Roku 1924 oslavil úvahou 70. narozeniny rakouského procesualisty a autora civilního řádu soudního Franze Kleina.¹⁸⁸ Ani ne dva roky poté mu však bohužel nezbylo než o něm napsat další text – nekrolog.¹⁸⁹ Roku 1928 pak Mayr-Harting připomněl vřelými slovy sto let od narození legendy rakouské civilistiky – Josefa Ungera (1828–1913), jehož nedlouhá dráha mimořádného profesora započala na pražské univerzitě (1853–1856). Usuzoval, že Unger náležel ke šťastlivcům, kteří se dovedli narodit ve správné době: vzešup liberalismu od 60. let odpovídal Ungerovu bytostně liberálnímu založení.¹⁹⁰ Tento

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ Tato problematika však vyžaduje více prostoru, než jí lze vyměřit v tomto článku, přibližujícímu život a dílo jako celek, a proto odkazují na svou připravovanou stať věnovanou projednávání osnovy občanského zákoníku.

¹⁸² MAYR-HARTING, R. *Das humanistische Gymnasium. Laienhafte Gedanken eines humanistisch Gebildeten*. Brünn, 1928, separát, s. 49–51.

¹⁸³ MAYR-HARTING, R. Studienreform. *Prager Juristische Zeitschrift*, X, 1930, č. 7–8, sl. 208–210.

¹⁸⁴ MAYR, R. *Emil Pfersche. Ein Lebensbild*. Wien: Manzsche k. u. k. Hof- Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, 1917.

¹⁸⁵ MAYR, R. *Ludwig Mitteleise*. *Prager Juristische Zeitschrift*, II, 1922, č. 1, sl. 2–3.

¹⁸⁶ Ibidem, sl. 3.

¹⁸⁷ Odtud pak přes stolicí ordináře ve Vídni pokračoval roku 1899 do Lipska. Ibidem, sl. 2.

¹⁸⁸ MAYR, R. Franz Klein. Zum siebzigsten Geburtstage. *Prager Juristische Zeitschrift*, IV, 1924, č. 3, sl. 97–99.

¹⁸⁹ MAYR, R. Franz Klein. Ein Nachruf. *Prager Juristische Zeitschrift*, VI, 1926, č. 5, s. 129–131.

¹⁹⁰ MAYR, R. Josef Unger. *Prager Juristische Zeitschrift*, VIII, 1928, č. 8, sl. 311–313.

vývoj napomohl také jeho skvělé politické kariéře: křeslu v Panské sněmovně, křeslu ministerskému (1871–1879) a konečně i úřadu prezidenta Říšského soudu (1881–1913). Vedle těchto politických a vědeckých zásluh Mayr-Harting neopomněl zdůraznit, že zůstal člověkem, jemuž byly vlastní „*dobrota a vládnost, duch i vtip*“.¹⁹¹ Roku 1931 byl pak nucen psát nekrolog i svému kolegovi univerzitnímu i politickému, civilistovi Bruno Kafkovi;¹⁹² vedle jeho odborných zásluh zdůraznil jeho učitelské schopnosti.¹⁹³

13. Dvojití rozhodnutí – 1922 a 1936

Podvkráté během svého života se Mayr-Harting dostal v univerzitním prostředí do nepříjemné situace, kdy musel čelit dilematu, jak se zachová. V akademickém roce 1921/1922 byl rektorem německé univerzity.¹⁹⁴ Závěr jeho rektorátu však nabyl krajně nepříjemné podoby. Bylo nutno zvolit nového rektora. Jak je široce známo, byla volba rektorů a děkanů v zásadě formální, neboť skutečným, tradičním územ byl při obsazování funkcí děkanů i rektorů vysoce kultivovaný systém personální rotace v pořadí určeném služebním stářím a v případě rektorů i pevným pořadím fakult.¹⁹⁵ Bylo tedy v zásadě jisté, kdo a ze které fakulty bude tento jednoletý úřad zastávat. Pro akademický rok 1922/23 přišla po právnické fakultě řada na fakultu filosofickou, a v rámci jejího sboru pak na profesora Samuela Steinherze,¹⁹⁶ historika středověku, národností Němce, náboženským vyznáním žida. Avšak faktické poměry starého Rakouska byly zároveň namnoze značně vzdálené občanské rovnosti či spravedlnosti a měly jiné východisko: protože se považovalo za nevhodné, aby „pouhý“ žid zastával úřad rektora univerzity, uplatňovala se ve vztahu k těm profesorům, kteří byli mojižšíského vyznání, speciální diskriminační praxe. Měla tuto ustálenou podobu: profesor židovského vyznání byl sice zvolen, ale funkce se obratem vzdal a proběhla další volba, v níž byl zvolen v pořadí následující profesor. Vzdavší se profesor židovského vyznání byl pak za svou rozumnost a konformitu císařem vždy odměněn řádem za zásluhy, který mu měl tento krok kompenzovat.¹⁹⁷

Demokratická republika se svou ideou skutečné občanské rovnosti a svobody však změnila mnohé. Zrušila ostatně také, nemálo rozumně, i všechny řády a vyznamenání.

¹⁹¹ Ibidem, sl. 313.

¹⁹² MAYR, R. Bruno Kafka. Ein Nachruf. *Prager Juristische Zeitschrift*, XI. 1931, č. 17, sl. 593–597.

¹⁹³ Mayr mj. zmínil, že Kafka byl vynikající přednášeč s „živým a jasným podáním, pomocí ducha a vtipu, prozíravostí i rázností trvale poutající zájem posluchačů“ a při zkoušení byl „spravedlivý a mírný“. Ibidem.

¹⁹⁴ Srov. MAYR, R. *Bericht über das Studienjahr 1921–22*. Prag: Deutsche Karlsuniversität Prag, 1922.

¹⁹⁵ Na rozdíl od pozdější právní úpravy byl výkon funkcí rektora i děkanů jednoletý. Bylo to opatření zabraňující vytváření vlivových klik a jejich opanování institucí; zároveň usnadňovalo návrat hodnotářů do běžného vědeckého života, neboť během jednoho roku s ním neztratili spojení.

¹⁹⁶ Samuel Steinherz (1857–1942) pocházel z východní části Rakouska, dnešního Burgenlandu. Těžkopádný, pomalý muž a bystrý historik středověku, mající smysl i pro právní otázky (vedle historie dodatečně vystudoval také práva), zakusil vlivem svého náboženského vyznání obtížnou akademickou cestu a profesuru získal na tehdejší poměry v pokročilém věku, v podstatě jen díky ochranné ruce svého uznalého a spravedlivého učitele. Srov. OBERKOFER, G. *Samuel Steinherz (1857–1942). Biographische Skizze über einen altösterreichischen Juden in Prag*. Innsbruck – Wien – Bozen: StudienVerlag, 2008 (tam i další literatura). V češtině srov. též KAVKA, F. Památce historika Samuela Steinherze [1983]. In: KAVKA, F. *Ohlédnutí za padesátí lety ve službě českému dějepisectví*. Praha: Karolinum, 2002, s. 191–195. Zajímavou vzpomínku zanechal ŠUSTA, J. *Mladá léta učňovská a vandrovní. Praha – Vídeň – Řím. Vzpomínky II*. (Eds WERSTADT, J. – KLIK, J.) Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, zejm. s. 167 a 350.

¹⁹⁷ CHLUPOVÁ, A. K volbě rektora a prvnímu otevřenému vystoupení nacistických studentů na Německé univerzitě v Praze roku 1922. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1978, roč. 18, č. 2, s. 79, pozn. 1; srov. též OSTERLOH, J. *Nacionálněsocialistické pronásledování židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*. (Přeložila B. Pscheidtová.) Praha: Argo, 2010, s. 93.

Nastal tedy starý případ v nové době a bylo otázkou, jak se jednotliví aktéři zachovají. Mnohým to činilo velkou starost, zejména pak dosavadnímu rektoru Mayr-Hartingovi. Byl jedním z těch, kdo očekávali tradiční „rakouské“ řešení a snažili se tlačit na Steinherze, aby se funkce vzdal. Mayr-Harting se obrátil na děkana filosofické fakulty Krause, aby nabídl Steinherzovi, že slíbí-li vzdát se úřadu, byl by zvolen jednomyslně (mělo to znamenat jakousi odměnu v podobě zadostiučinění či prestiže voleného). To však historik slíbit nechtěl. Ve stínu obav posléze proběhla 21. června 1922 volba, v níž obdržel 12 hlasů proti 7.¹⁹⁸ Když byl Steinherz rektorem zvolen, neodstoupil a úřadu se skutečně ujal. Němečtí národovci považovali vlivem ahistorického výkladu středověkou Univerzitu Karlovu za „nejstarší německou univerzitu“ a krátkým spojením dovozovali, že v čele staroslavného vysokého učení musí stát jedině Němec, za něhož Steinherze odmítali považovat. U části německých profesorů vzbudil Steinherzův postup nevoli, hlavní vlna pobouření se však vzedmula u německých studentů – té jejich části, která byla orientována německo-nacionálně. Naopak další, menšinová část jednak socialisticky, jednak liberálně smýšlejících studentů se postavila za rektora. Národovci se v létě omezili pouze na písemné protesty. Studentskou sílu byli schopni lépe mobilizovat teprve na podzim. Dne 15. listopadu 1922 ráno obsadily po vojenském způsobu organizované skupiny studentů všechny budovy německé univerzity. Svůj krok tito studenti odůvodňovali „požidovštěním univerzity“, jehož vrcholem byla volba rektora Steinherze; stávka jim prý byla těmito okolnostmi „vnucena“.¹⁹⁹ Velká část studentů zde tedy sehrála roli, kterou spisovatel Stefan Zweig rok nato v souvislosti se studentskými bouřemi v Mnichově (do nichž se zapojili i někteří z organizátorů štvance proti Steinherzovi) popsal slovy, že „*terror, který má v dějinách jen málo příkladů, přirozeně vytvářejí studenti, jako vždy v Německu avantgarda zpátečnictví*“.²⁰⁰ Rektora, který mezitím dal zastavit výuku, vyzvala deputace studentů k odstoupení. Steinherz jim odmítl ustoupit, přestože mu byl tento vývoj věcí bytostně nepřijemný. Budovy univerzity zůstaly obsazené, výuka neprobíhala. Policie zakročila proti studentům pouze při potyčkách mimo vlastní areál univerzity, na univerzitní půdě nevstoupila. Efektivní se nakonec ukázala teprve hrozba škrtnutí aktuálního semestru, což by pro posluchače znamenalo problémy, marně vynaložené náklady na život v Praze a prodloužení studia.²⁰¹ Vlivem toho mohla být výuka 27. listopadu opět obnovena. Teprve několik měsíců nato, poté co od útoků uběhl dostatečný čas, požádal Steinherz ministerstvo o souhlas s rezignací, avšak to ji odmítlo s odkazem na rovnost všech občanů zakotvenou v ústavní listině. V Československu let 1922–1923 tak německo-nacionální studenti neuspěli.²⁰²

Poněkud jinou roli sehrál Mayr-Harting později u jiného odlišného dramatu s podobným koncem. Roku 1935 oslovilo Ministerstvo školství a národní osvěty německou práv-

¹⁹⁸ CHLUPOVÁ, A. K volbě rektora a prvnímu otevřenému vystoupení nacistických studentů na Německé univerzitě v Praze roku 1922. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1978, roč. 18, č. 2, s. 79.

¹⁹⁹ CHLUPOVÁ, A. K volbě rektora a prvnímu otevřenému vystoupení nacistických studentů na Německé univerzitě v Praze roku 1922. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1978, roč. 18, č. 2, s. 81.

²⁰⁰ ROLLAND, R. – ZWEIG, S. *Briefwechsel 1910–1940. Bd. 1. 1910–1923*. Berlin: Rütten & Loening, 1987, s. 769, 770. Jedním z těchto posluchačů byl Kleo Pleyer (1898–1942), pozdější historik, jeden z organizátorů protestů proti Steinherzovi, který po jejich neúspěchu odešel na mnichovskou univerzitu. Srov. OBERKOFER, G. *Ludwig Spiegel und Kleo Pleyer. Deutsche Misere in der Biografie zweier sudetendeutscher Intellektueller*. Innsbruck: StudienVerlag, 2012, s. 161 an.

²⁰¹ CHLUPOVÁ, A. K volbě rektora a prvnímu otevřenému vystoupení nacistických studentů na Německé univerzitě v Praze roku 1922. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1978, roč. 18, č. 2, s. 82.

²⁰² Ibidem, s. 79–90.

nickou fakultu, zda by byla ochotna uvažovat o povolání Hanse Kelsena, toho času v Ženevě, bývalého profesora na univerzitě v Kolíně nad Rýnem, k profesuře na jejich fakultě.²⁰³ Kelsen emigroval z Německa po uchopení moci Hitlerem. Dotaz ministerstva vyvolal na fakultě kontroverzi. Část profesorů právem interpretovala jednání ministerstva jako tlak na Kelsenovo umístění. Druhá část byla z různých příčin ochotna povolání Kelsena do Prahy podpořit. Národovecká, profašisticky orientovaná skupina profesorů (San Niccolò), hlasitě podporovaná studentskými organizacemi, které byly vlivem sociálního složení posluchačů fakulty převážně pravicově a národovecky orientovány, se snažila povolání překazít, a to hlavně z rasových důvodů s tím, že by Kelsen byl „*prvním židovským emigrantem z říše povoláním na nejstarší německou univerzitu*“ a že by jeho povolání bylo činem „*nejstarší německé říšské univerzity proti říši Adolfa Hitlera*“ – samotné povolání Kelsena pak považovali za „*dábelský plán Edvarda Beneše*“.²⁰⁴ Na Kelsenovi jim vadil jeho židovský původ, mnohým také vadil jeho liberalismus. Při samotném hlasování pak převážily hlasy pro Kelsenovo povolání, pro něž hlasovali mj. Mayr-Harting a také Rudolf Schranil, který jako děkan dirimoval, tj. uplatnil dva hlasy. Výsledek byl téměř rovný, s převahou jediného hlasu pro povolání.²⁰⁵ Mayr-Harting nadto prosadil usnesení, že členové sboru nebudou nikomu sdělovat dosažený poměr hlasů. Přesto údaj o výsledku a o způsobu hlasování jednotlivých profesorů brzy uveřejnil sociálnědemokratický tisk. Kelsen byl jmenován 31. srpna 1935, avšak podmínkou bylo také nabytí občanství republiky, což se stalo až 26. března 1936.²⁰⁶ Německý národovecký tisk neskrýval své rozhořčení. Fašističtí studenti považovali povolání „*emigranta Žida Kelsena*“ za „*ostudný výsledek*“²⁰⁷ a rozhodli se na podzim 1936 narušovat Kelsenovu výuku. Od 22. října 1936 měl přednášet, ale v tom mu sál, zcela zaplněný jeho odpůrci, zabránil.²⁰⁸ Později nechal děkan na čtyři týdny přerušit provoz fakulty. Po obnovení provozu bylo vůči studentům opět použito výhrůžky škrtnutím semestru nebo novým uzavřením fakulty a tento krok pomohl umožnit Kelsenovi dokončit semestr v klidu.²⁰⁹ Následující dva další semestry rovněž již přednášel nerušeně. Další jeden semestr strávil přednášením v Ženevě; od zimního semestru 1938/39 měl opět přednášet, ale politický vývoj jej donutil hledat východisko v nastoupení dovolené.²¹⁰

²⁰³ OLECHOWSKI, T. Hans Kelsen als Professor an der Deutschen Universität Prag 1936–1938. Biographische Aspekte der Kelsen-Sander-Kontroverse. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 1111–1139; KLABOUCH, J. Pražský rodák Hans Kelsen. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 3, s. 185–192; KLABOUCH, J. Z pražských Kelsenovských materiálů. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 12, s. 1015–1021; MALÝ, K. Hans Kelsen v archivních dokumentech Univerzity Karlovy v Praze. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. Roč. 4, s. 23–29.

²⁰⁴ *Ibidem*, s. 552.

²⁰⁵ MÍŠKOVÁ, A. Hlavní centra německých právních elit a jejich vývoj 1918–1938. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 1*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, s. 111, 119.

²⁰⁶ MALÝ, K. Hans Kelsen v archivních dokumentech Univerzity Karlovy v Praze. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. Roč. 4, s. 23, 28.

²⁰⁷ WOLFRAM VON WOLMAR, W. *Prag und das Reich. 600 Jahre Kampf deutscher Studenten*. Dresden: Fr. Müller, 1943, s. 553.

²⁰⁸ OLECHOWSKI, T. Hans Kelsen als Professor an der Deutschen Universität Prag 1936–1938. Biographische Aspekte der Kelsen-Sander-Kontroverse. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 1111, 1125.

²⁰⁹ *Ibidem*, s. 1126.

²¹⁰ MALÝ, K. Hans Kelsen v archivních dokumentech Univerzity Karlovy v Praze. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. Roč. 4, s. 23–29; OLECHOWSKI, T. *Hans Kelsen als Professor an der Deutschen Universität Prag 1936–1938. Biographische Aspekte der Kelsen-Sander-Kontroverse*, s. 1126.

14. Poslední roky

Těžkou ránu aktivistické politice zasadila okupace (tzv. anšlus) Rakouské republiky Hitlerovým Německem v březnu 1938. Mnozí poslanci a senátoři německých pravicových stran považovali tento krok za Hitlerovo velké vítězství. V jejich pohledu se Hitler stal tím, kdo uskutečnil dávný sen (nejméně od roku 1848) spočívající ve sjednocení obou německých států. Tento krok zapůsobil v řadách Němců obrovským dojmem, o kterém svědčí i skokový nárůst členů SdP z asi 540 tisíc v lednu 1938 na 1 milion a 40 tisíc v dubnu 1938, který učinil z Henleinovy SdP přístupy a slučováním třetí nejpočetnější fašistickou stranu v Evropě hned po Německu a Itálii.²¹¹ Němečtí agrárníci, vedení prohenleinovským Gustavem Hackerem, bývalým novoaktivistou, dokonce převzali vůdcovský princip, když předsednictvo strany již 16. března zmocnilo předsedu, aby sám rozhodl o vládní účasti a aby jednal s SdP.²¹² Výsledkem bylo vystoupení z vlády 22. března a sloučení s SdP 23. března, to vše navzdory nesouhlasu části členů. Také Němečtí křesťanští sociálové schválili 24. března návrh na vystoupení z vlády, strana zastavila činnost a její poslanci vstoupili do poslaneckého klubu SdP.²¹³ Hilgenreiner byl opět na koni, aktivisté ve straně, tedy na prvním místě Mayr-Harting, byli poraženi. Mimo klub SdP zůstali jen někteří jednotlivci, jako Erwin Zajiček. Na rozdíl od Zajička se Mayr-Harting přidal k poslancům, kteří byli ochotni do poslaneckého klubu SdP přistoupit. V klubu SdP se tak sjednotila drtivá většina německé pravice a politického středu. Mimo zůstali pochopitelně také němečtí poslanci stran levice (sociální demokraté a komunisté), pro něž byla fašistická SdP smrtelným nepřítelem. Německá sociální demokracie zůstala také ve vládě. Sklonek učencova života byl naplněn zmarem, nejistotou a strachem. Jeho psychický stav rezignace zaznamenal dokonce i záznam v kanceláři prezidenta republiky z 6. dubna 1938. Zatímco dříve byl Mayr-Harting přesvědčen o možnosti aktivismus zachránit, nyní tento náhled zcela ztratil: „*sice do SdP vstoupil, jakmile však budou skončeny práce s přijetím občanského zákoníka, složí svůj mandát a odejde z politického života.*“²¹⁴ Podobně jako již dříve také žádal Hrad o zajištění místa v nějaké správní radě, aby mu byl kompenzován výpadek finančních příjmů, způsobený těmito politickými změnami.²¹⁵

Poměrně málo víme o životě Mayr-Hartinga ve zbytkové republice okupované Německou říší. Jako představitel aktivistické politiky, bývalý člen Národního shromáždění, a zvláště coby muž udržující dlouholeté styky s Hradem mohl být v hledáčku říšskoněmecké tajné státní policie. Uvězněn ani jinak perzekvován patrně nebyl a žil nadále v Praze, bydlel v Koperníkově ulici 8 na Vinohradech. František Weyr zaznamenal své styky s ním, neboť Mayr-Harting jej „*po celou dobu okupace vytrvale navštěvoval a [...] probírali současné válečné a politické události. Byl vždy přesvědčeným antinacistou (už proto, že neměl, jak říkával, svůj arijský původ zcela v pořádku) [...] Mluvili jsme spolu o všem dost otevřeně.*“²¹⁶ Podle Weyra se „*[...] obával [...] arcí osudu, který čekal Němce v republice po prohrané válce, ale ani zdaleka nepřipouštěl tehdy možnost jejich hromadného odsunu, když jsem mu*

²¹¹ KLIMEK, A. *Velké dějiny země koruny české. Svazek XIV.* Praha – Litomyšl: Paseka, 2002, s. 528.

²¹² CÉSAR, J. – ČERNÝ, B. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Svazek II.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 441–442.

²¹³ *Ibidem*, s. 443–444.

²¹⁴ CÉSAR, J. – ČERNÝ, B. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Svazek II.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 445.

²¹⁵ *Ibidem*, s. 445.

²¹⁶ WEYR, F. *Paměti. 3. Za okupace a po ní (1939–1951).* (Ed. UHDEOVÁ, J.) Brno: Atlantis, 2004, s. 30–31.

naznačoval, že po všem tom, čeho se německý národ na Češích dopouští, je každé jejich další soužití s nimi po válce nemyslitelné“, nejvíce se Mayr-Harting obával „nebezpečí nějaké Bartolomějské noci [...]“ proti Němcům.²¹⁷ Přestože si Weyr svého civilistického kolegy vážil, jeho představy o budoucnosti jej šokovaly: po válce prý „dojde k nějakému znovuzřízení bývalého Rakousko-Uherska“,²¹⁸ „s jistými arcíř korekturami“.²¹⁹ Weyr tyto představy hodnotil jako naivní a označil je za postoj „charakteristický pro svou typicky německou politickou prostoduchost“.²²⁰ Jednalo se ovšem o dlouhodobý Mayrův názor, již před válkou litoval rozpadu staré monarchie a psal o „Podunají“ či o „sjednocené střední Evropě“.²²¹ Přes všechny svůj pragmatismus se nikdy vnitřně zcela neodpoutal od státu, v němž prožil 54 let svého života. Jako příslušník vládnoucího, privilegovaného národa a třídy – Němec a bývalý nižší šlechtic – byl ve starém režimu spokojen a perspektivy jiných národů a tříd mu dokonale unikaly. Navzdory svému protihitlerovství – k němuž jej přivádělo křesťanství, jistá míra svobodomyšlnosti i osvojený aktivistický politický směr – se také v rovině politického ideálu nikdy nevzdal sjednocení všeho Německa do jediného státu: můžeme krátce říci, že dlouhé devatenácté století stárnoucího učence nikdy zcela nepustilo ze své náruče. Tím spíše si lze cenit těch jeho jednotlivých aktivistických postojů i činů a také intelektuálního oceňování demokracie, které se tomuto restauračnímu i všenněmeckému myšlenkovému světu vymykaly.

V květnu 1945 neměl důvod prchat z Prahy společně s okupanty. Život v těsně poválečné Praze byl ovšem plný obtíží, které mu jen málo zmírňovala skutečnost, že v domě na Kosárkově nábřeží 1, blízko Strakovy akademie, kam se přestěhoval za synem, žilo několik německých rodin s podobnými osudy. Podal sice žádost o zachování státního občanství, ale jeho postavení zůstávalo nejisté.²²² Teprve intervence prezidenta republiky Edvarda Beneše mu umožnila získat československé občanství zpět a rozhodnutím vlády v květnu 1947 mu bylo zachováno.²²³ Zemřel dne 12. března 1948 a pohřben byl na smíchovském hřbitově v Praze na Malvazinkách. Vdova se odstěhovala v květnu téhož roku do Vídně. Později, v 60. letech, nechala ostatky svého manžela z Malvazinek vyzvednout, přenést a pohřbit na Ústředním hřbitově ve Vídni²²⁴ – městě, kde posléze roku 1968 zemřela.²²⁵

Závěrem: prozatímní bilance

Národnostní nevražení Němců v českých zemích vůči československému státu patrně nemělo ve své době a její mezinárodní situaci východisko. Srovnání menšinové politiky v tehdejší střední Evropě velkou příčinou k nespokojenosti nedávalo.²²⁶ Nevraživost mohlo vyřešit pouze plynutí času a s ním spojená generační změna, na obou stranách přináše-

²¹⁷ Ibidem, s. 31.

²¹⁸ Ibidem, s. 31.

²¹⁹ Ibidem, s. 62.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ MAYR-HARTING, R. *Politika*. In: *Němci v Československé republice o sobě*. Praha: Orbis, 1937, s. 28, 31, 34.

²²² Národní archiv, fond Policejní ředitelství II., kart. Robert Mayr.

²²³ SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 285; N. N. Mayr-Harting, Robert. In: TOMES, J. a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl*. Praha – Litomyšl: Paseka – Petr Meissner, 1999, s. 367.

²²⁴ Ústřední hřbitov (Zentralfriedhof) ve Vídni, skupina 56B, řada 2, hrob č. 27.

²²⁵ SCHÜTZ, H. *Robert Mayr-Harting*, s. 285.

²²⁶ Srov. srovnání např. školských a jiných poměrů in BENEŠ, E. *Německo a Československo*. (Ed. Broklová, E.) Praha: Masurek ústav AV ČR, 2005, s. 135 an.

jící pozvolnou proměnu představ o světě i o sobě samých. Generace německých politiků a širších národních elit, socializovaná v myšlenkách údajně vyšší hodnoty německé kultury, v myšlenkách sjednocení všeho Německa a jeho politické i hospodářské expanze, se sotva kdy mohla smířit s výměnou tohoto snu za menšinové postavení v československém státě. Také na české straně doznívala ještě vzpomínka na dosavadní ústrky. Politickou strukturu republiky se podařilo udržet funkční, což neznamenovalo málo – byl to značný úspěch. Zaplacen byl však nezanedbatelnou cenou – alespoň tak hodnotím negativní jevy, které lze s tím spojovat – umenšení politického významu parlamentu, rozhodování stranických grémií (Pětka, Osmička atd.), snahy o omezování svobody projevu, setrvalé tendence k posilování moci výkonné (mj. opakovaná snaha o vládu nařízeními) na úkor moci Národního shromáždění, stejně jako pseudomonarchicky, charismaticky pojatý model výkonu funkce prezidenta republiky, který český stát zatěžuje dodnes. Domnívám se, že při šťastnější konstelaci mohla být politická cena nižší a zmíněné negativní jevy nemusely nastat v rozsahu, ve kterém nastaly.

Robert Mayr-Harting jistě zůstává příkladem politika, který v mimořádné době 20. a 30. let prokázal mnoho obratnosti. Z velmi obtížné výchozí pozice, bez předchozí politické zkušenosti a bez vlastního regionálního zázemí rychle vystoupal do politických funkcí a nakonec i do ministerského křesla. V politické straně, v níž se svářilo několik názorů ohledně vhodné strategie postupu, dokázal získat potřebnou většinu pro svůj aktivistický kurs, což nebylo vždy snadné. Na druhé straně bychom neměli podléhat zjednodušeným představám o aktivismu. Nebyl nedotknutelným dogmatem, měl řadu podob a jako každá strategie se proměňoval s dobou, situací a stavem sil. Rozhodně neznamenal povolnost ani rezignaci na německé národní cíle: byl jednou z možných strategií jejich postupného dosahování a uskutečňování. Jak správně upozornil již Jaroslav Šebek, aktivismus německých politických stran měl coby politická strategie své limity.²²⁷

Jako právní vědec, začínající coby romanista, a tedy právní historik, a později se posunující více civilistickým směrem, prokázal Mayr-Harting vysokou míru zájmu o živé právní problémy své současnosti. Na teoretické rovině směřoval k sociologizujícímu pohledu na právo. Jeho hlavní vědecké práce vznikly ovšem před první světovou válkou. V meziválečném období již nepřispěl právní literatuře rozsáhlejšími monografickými pracemi a omezil se na aktualizace prací starších a na články k aktuálním otázkám. Jako učenec, ale i jako ministr, utvářející podmínky práce a posunující je k završení, stejně jako poslanec Národního shromáždění se Mayr-Harting realizoval velmi platným způsobem. Měl-li bych se pokusit – s nevyhnutelným zjednodušením – shrnout charakteristiku jeho přístupu k právu, byl by to na rovině poznávací (intelektuální) silný zřetel ke společenskému kontextu práva. Na rovině praktické právní činnosti by to patrně byla zákonodárná zdrženlivost: právo by mělo odrážet dlouhodobý společenský konsensus a mělo by být prosto toho, co bychom mohli nazvat zákonodárnými experimenty a nerozvážnostmi.

²²⁷ ŠEBEK, J. Robert Mayr-Harting. Profil univerzitního profesora a politika česko-německého sblížení, odpůrce hnědé totality. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 1999 [vydáno 2000], roč. 39, č. 1–2, s. 35–47; ŠEBEK, J. Aktivistická a nacionální názorová linie v rámci politických elit německé křesťansko-sociální strany na příkladu Roberta Mayr-Hartinga a Karla Hilgenreinera. In: MAREK, P. – HANUŠ, J. (eds). *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 394–410.

Civil Law Scholar, Roman Law Scholar and Politician Robert Mayr-Harting – One Hundred and Fifty Years since his Birth

Jan Kober (<https://orcid.org/0000-0001-9787-1029>)

Abstract: This article recalls the personality of the Civil Law scholar, Roman law scholar and politician Robert Mayr-Harting, who was born 150 years ago in 2024. An Austrian German, Mayr-Harting spent his childhood and youth in Vienna, where he also graduated from the Faculty of Law. His first university career took him to the provincial university in Czernowitz, but later he was called to the Faculty of Law of the German Charles-Ferdinand University in Prague, where he remained due to circumstances for many decades. From the beginning, he combined an interest in Roman law with an interest in modern Civil law, and later, after the First World War, this interest completely prevailed. The political change of 1918 brought about the removal of political ties of Germans in the Czech Lands to the headquarters of the political parties in Vienna, opened the way to the political path for some new faces, and among them was also Mayr-Harting, active in the German Christian Social Party, for which he was in the National Assembly in years 1920–1939. As a politician, he understood the disadvantage of the negativist policy towards Czechoslovakia and tried to promote a policy of activism. This culminated in the entry of German ministers into the government in 1926. Mayr-Harting fought the struggle for the activist direction of his own political party in the 1920s and again in the 1930s. Despite his political activity, the scholar left a professional work of considerable importance, consisting of Civil law and Roman law monographs and articles, and also of the comprehensive textbook of Civil law.

Keywords: Robert Mayr-Harting, Robert Mayr, Civil law, Roman law, Legal history, Czechoslovakia, Austria-Hungary, Czech Germans, political history, minorities, legal education, history of legal professions, biography, interwar period